

LESIION

ANTIČKI STRUČNI PISCI

Uvodna napomena

Leksikonom **Antički stručni pisci** završava niz leksikona posvećenih grčkim i rimskim autorima: njime su obuhvaćeni stvaraoci djela s područja prava, medicine, veterine, teorije umjetnosti i religije, te pisci spisa posvećenih kulinarstvu i sportu. Leksikoni, koji su redovito izlazili od 15. broja našeg časopisa, predstavljaju tako osnovu za sastavljanje zaokružene knjige u kojoj će se nalaziti podaci o otprilike 2000 autora: to će biti naš slijedeći zadatak, a u časopisu ćemo se okrenuti terminološkim rječnicima.

99

U toku rada problemi su se gomilali, i u ovom su se njegovu segmentu svi pojavili u punom svom opsegu: od toga kako oblikovati same natuknice i kako identificirati očuvana i izgubljena djela do najrazličitijih pitanja terminologije; pokušali smo ih riješiti na najbolji nama dostupan način, neprestano proširujući broj priručnika i rječnika kojima smo se pri tome služili.

Oznake su uz djela i dalje ostale nepromijenjene:

- djelo sačuvano u cjelini,
- ⊙ fragmentarno očuvano djelo,
- izgubljeno djelo.

I autori se natuknica u leksikonu **Antički stručni pisci** nisu mijenjali. Bili su to, u podjednakim omjerima: **Marina Bricko, Darko Novaković, Damir Salopek, Zlatko Šešelj i Dubravko Škiljan.**

ADAMANTIJE ('Αδαμάντιος), 4. st. Grčki liječnik iz Aleksandrije, autor nekoliko manjih samo u fragmentima sačuvanih spisa. Pristalica fiziognomika.

○ *O fiziognomiji* (Φυσιογνωμικά)

● *O vjetrovima* (Περὶ ἀνέμων)

ADEJ iz Mitilene ('Αδαίος), 3. st.pr.n.e. Grčki pisac s područja umjetnosti, posebno kiparstva i arhitekture.

● *O kiparima* (Περὶ ἀγαματοποιῶν), *O raspodjeli prostora* (Περὶ διαθέσεως)

AETIJE iz Amide ('Αέτιος), 6. st. Grčki liječnik porijeklom iz Amide u Mezopotamiji. Bio je liječnik na bizantskom dvoru i sastavio je jedno djelo medicinskog sadržaja u 16 knjiga koje su bile objedinjene u skupine po 4, pa odatle i naslov *Četveroknjižje*.

● *Četveroknjižje* (Τετραβιβλιον)

AGATARH sa **Sama** ('Αγάθαρχος), 5. st. pr.n.e. Grčki slikar, kojega su, budući da je oslikao scenu za izvođenje jednog Eshilova djela, smatrali pronalazačem scenografije: o tehnicu scenografije sastavio je i jedan spis.

○ *Uspomene* ('Υπομνήματα)

AGATIN **Klaudije** (Κλαύδιος 'Αγαθίνος), 1. st. Grčki liječnik iz Sparte, učenik Ate-nejeve pneumatičke medicinske škole i stoika Aneja Kornuta. Sam je bio eklektik, a pisao je o terapiji vodom, groznici i pulsu.

● fragmenti medicinskih spisa

AKRON ('Ακρων), 5. st.pr.n.e. Grčki liječnik iz Akraganta kojeg su smatrali jednim od osnivača empirijske medicine. Posebno se bavio dijetetikom.

○ *O hrani zdravih* (Περὶ τροφῆς ὑγιεινῶν)

ALEKSANDAR **Filalet** ('Αλέξανδρος Φιλαλήθης), 1. st.pr.n.e./1. st. Grčki liječnik iz Laodikeje, sastavljač doksografske zbirke o učenju starijih predstavnika medicine – djelo je izgubljeno.

○ *O odličnima među liječnicima* (Περὶ τῶν ἀρεσκόντων τοῖς ἰατροῖς)

ALEKSANDAR iz **Trala** ('Αλέξανδρος), 6. st. Grčki liječnik, dugo boravio u Rimu. Kao jedan od posljednjih predstavnika antičke medicine, sastavio je golemo djelo (u 12 knjiga), uglavnom eklektički koncipirano, koje je ipak snažno utjecalo na kasnija razdoblja, te doživjelo latinski, sirijski, arapski i hebrejski prijevod.

● *Njegovanje bolesnika* (Θεραπευτικά), *O*

glistama (Περὶ ἐλμίνθων), *O očima* (Περὶ ὀφθαλμῶν)

ALFEN **Var**, **Publije** (Publius Alfenus Varus), 1. st.pr.n.e. Rimski pravnik, rodom iz Kremone (gdje je bio postolar), učenik Sulpicija Rufa, bio je blizak Oktavijanu, te je 39. pr.n.e. bio *consul suffectus*. Njegova *Zbirka pravnih propisa* u 40 knjiga prikazuje cjelokupno rimsko republikansko pravo i poznato je u dvama izdanjima koja su oba uvrštena u Justinijanova *Digesta*.

● *Zbirka pravnih propisa* (*Digesta*)

○ *Sabrani propisi ili Zaključci* (*Collectanea* ili *Coniectanea*)

ALIPIJE ('Αλύπιος), 3. ili 4. st. Grčki teoretičar muzike, čije je djelo važno za poznavanje grčkog notnog sistema, jer je u njemu prikazano 15 ljestvica s imenima tonova i notama koje im odgovaraju.

● *Uvod u muziku* (Εἰσαγωγή μουσική)

AMFION ('Αμφίων), nepoznato vrijeme. Grčki pisac, autor djela o kultu Muza na Helikonu.

● fragmenti spisa

AMONIJE iz **Lamptra** ('Αμμώνιος), 2/1. st.pr.n.e. (?). Grčki autor višetomnog djela o oltarima i žrtvama.

● fragmenti spisa

ANDREJA ('Ανδρέας), 3. st.pr.n.e. Grčki liječnik na dvoru kralja Ptolemeja IV Filopatora. Galen ga je smatrao šarlatanom, ali ga Plinije i Dioskurid citiraju kao autoritet, posebno u farmakološkim pitanjima.

● fragmenti nepoznatih djela

ANDROMAH ('Ανδρόμαχος), 1. st. Grčki liječnik s Krete, liječio je cara Nerona i izumio protuotrov protiv zmijskog ujeda koji je opisao u 174 distiha, djelomično očuvanih kod Galena.

● fragmenti medicinskog djela

ANONYMUS LONDINENSIS. Sastavljač grčkog anonimnog spisa iz 2. st., otkrivenog na londonskom papirusu 1892, s izvodima iz izgubljenog *Uvoda u medicinu* Aristotelova učenika Menona.

● *Londonski anonim* (*Anonymus Londinensis*)

ANTIL ('Αντιλλος), 2/3. st. (?). Grčki liječnik, poznati kirurg, pripadnik pneumatičke škole, kojeg citira Oribazije.

● *O lijekovima* (Περὶ βοηθημάτων), *Kirurgija* (Χειρουργούμενα)

ANTIM ('Ανθιμος), 6. st. Grčki liječnik, djelovao u Konstantinopolu, a kasnije na Teodorikovu dvoru u Italiji. Napisao djelo na latinskom, zanimljivo i zbog podataka o prehrani Germana i zbog vulgarnog latinizeta na kojem je sastavljeno.

● *O pažljivoj ishrani (De observatione ciborum)*

ANTISTIJE Labeon, Marko (Marcus Antistius Labeo), 1. st.pr.n.e./1. st. Rimski pravnik, učenik svog oca, također pravnik, i Trebacija Teste, nakon preture odrekao se političke karijere da bi se bavio znanostu. Napisao je, kažu, preko 400 svezaka s područja filozofije, povijesti, filologije i retorike, te posebno prava: djela su mu sačuvana samo u citatima kasnijih autora, a najviše u *Digestama*. Posebnu je važnost pridavao jezičnim (gramatičkim i etimološkim) tumačenjima pravnih definicija i izreka, čemu su posvećene njegove *Kasnije knjige*, izdane posthumno u 40 svezaka.

● *O svećeničkom pravu (De iure pontificio), Komentari Zakona dvanaest ploča (Commentarii ad XII tabulas), Komentari Pretorova edikta (Commentarii ad praetoris edictum), Pisma (Epistulae), Odgovori (Responsa), Vjerodostojni iskazi (Πιστά), Kasnije knjige (Posteriores); fragmenti nepoznatih djela*

ANTONIJE Muza (Antonius Musa), 1. st. pr.n.e./1. st. Rimski liječnik i farmakolog, stručnjak za terapiju hladnom vodom kojom je izliječio i Augusta. Spis sačuvan pod njegovim imenom možda mu ne pripada.

● *O vetonskoj travi (De herba vettonica) (?)*

APICIJE Celije (Apicius Caelius), nepoznato vrijeme. Pod tim imenom sačuvana je rimska kuharica iz 3. ili 4. st., kompilacija sistematski sređenih jednostavnih i kompliciranih recepata, većinom grčkog porijekla, koji nam daju jasnu predodžbu o antičkoj kuhinji. Celije je možda ime kasnijeg kompilatora-priređivača, dok je Marko Gavije Apicije bio glasoviti rasipnik Tiberijeva vremena.

● *O kuharskoj vještini (De re coquinaria)*

APIJE Klaudije Pulher (Appius Claudius Pulcher), 1. st.pr.n.e. Rimski pravnik i političar koji je pisao o augurskom pravu.

● *Knjige o augurima (Libri augurales)*

APOLODOR iz Aleksandrije ('Απολλόδωρος), 3. st.pr.n.e. Grčki liječnik, pisac djela o otrovnim zmijama koje se smatralo temeljem toksikologije.

○ *O zmijama (Περί θηρίων)*

APOLODOR iz Damaska ('Απολλόδωρος), 2. st. Grčki arhitekt i graditelj, u Trajanovo je vrijeme izgradio most na Dunavu u Mađarskoj, Odeon i Trajanov forum u Rimu, te sastavio fragmentarno sačuvano djelo o opsjedanju gradova.

● *O opsjedanju gradova (Πολιορκητικά)*

APOLONIJE iz Aharna ('Απολλώνιος), 1. st.pr.n.e. Grčki historičar kultura, sastavljač studije o atenskim svečanostima.

● *O atenskim svečanostima (Περί τῶν Ἀθηνῆσιν ἑορτῶν)*

APOLONIJE iz Kitija ('Απολλώνιος), 1. st. pr.n.e. Grčki liječnik, pripadnik empirijske škole. Autor najstarijeg sačuvanog komentara Hipokratova spisa *O zglobovima*. Ostala su djela, djelomično polemičkog karaktera, izgubljena.

● *komentar uz Hipokratovo djelo O zglobovima*

○ *Protiv tvrdnji Tarantinca (Πρός τὰ τοῦ Ταραντίνου), Protiv Bakhija (Πρός Βακχεῖον), Terapija (Curationes)*

APOLONIJE Mis ('Απολλώνιος Μῆς), 1. st. pr.n.e. Grčki liječnik u Aleksandriji, pripadnik Herofilove škole, čija stajališta brani u opsežnom djelu. Pisao je i o lijekovima.

○ *O Herofilovu načelu (Περί τῆς Ἡροφίλου αἰρέσεως), O domaćim lijekovima (Περί εὐπορίστων φαρμάκων), O melemita (Περί μύρων)*

101

APSIRT ('Αψυρτος), 4. st. Grčki veterinar iz Pruse, sastavio, u 2 knjige, veterinarski priručnik, koji je djelomično preuzet u djelo *Mulomedicina Chironis*.

○ *veterinarski priručnik*

ARETEJ ('Αρεταῖος), 1. st. Grčki liječnik iz Kapadokije, pripadnik pneumatičke škole. Autor je dvaju popularnih udžbenika o etiologiji, simptomima i terapiji akutnih i kroničnih bolesti, pisanih na jonskom dijalektu, u koje je uvrstio i Hipokratove citate. Jedini je pneumatičar čije je djelo sačuvano i koji se nije pokoravao tadašnjoj modi magijske medicine.

● *O uzrocima i simptomima akutnih i kroničnih bolesti (Περί αἰτιῶν καὶ σημείων ὀξέων καὶ χρονίων παθῶν), O terapiji akutnih i kroničnih bolesti (Περί θεραπειᾶς ὀξέων καὶ χρονίων παθῶν)*

ARHESTRAT ('Αρχήστρατος), 4. st.pr.n.e. Grčki pjesnik, autor fragmentarno očuvane gastronomske pjesme, koju je Enije preveo na latinski pod naslovom *Hedyphagetica*.

● *Ugodna življenja ('Ἠδυσάθεια)*

ARHIGEN (Ἀρχιγένης), 2. st. Grčki liječnik iz Apameje, pripadnik pneumatičke škole, veoma popularan u Rimu. Premda ga Galen, preuzimajući njegovo učenje o pulsu, često kritizira zbog nepreciznosti, utjecao je na brojne učenike (Areteji, Antih, Soran, Filumen), te je napisao mnoga djela iz svih domena medicine.

● *O otrovnim životinjama i pogubnim lijekovima* (Περὶ ἰοβόλων θηρίων καὶ δηλητηρίων φαρμάκων)

○ *O lijekovima, prema vrstama* (Περὶ τῶν κατὰ γένος φαρμάκων), *O bolnim mjestima* (Περὶ τόπων πεπονθότων), *O upotrebi dabrove masti* (Περὶ καστορίου χρήσεως), *O lijekovima* (Περὶ βοηθημάτων), *O davanju čemerike ili o liječenju čemerikom* (Περὶ τῆς δόσεως τοῦ ἑλληβόρου ἢ περὶ τοῦ ἑλληβορίζου), *O znakovima vrućice* (Περὶ πυρετῶν σημειώσεων), *Pregled ranarske vještine* (Σύνοψις τῶν χειρουργουμένων), *O udarcima* (Περὶ τύπων), *O pravim mjerama u bolestima* (Περὶ τῶν ἐν ταῖς νόσοις καιρῶν), *Raspoznavanje akutnih i kroničnih bolesti* (Τῶν ὀξέων καὶ χρονίων παθολογικῶν), *Terapija akutnih i kroničnih bolesti* (Θεραπευτικὰ τῶν ὀξέων καὶ χρονίων παθῶν), *O udaranju bila* (Περὶ τῶν σφυγμῶν); 11 knjiga pisama

102. ARIJE Menander (Arrius Menander), 3. st. Rimski pravnik, član Carskog savjeta, autor djela o ratnoj vještini u četiri knjige.

● *O vojnoj vještini* (*De re militari*)

ARISTID Kvintilijan (Ἀριστείδης), nepoznato vrijeme. Grčki muzikolog i filozof, autor teorijskog pristupa muzici, u kojem govori o ritmici i metrici (1. dio), o značenju muzike u odgoju (2. dio, pod utjecajem Platona), te o matematičkim i fizikalnim temeljima muzike (3. dio, pod utjecajem Pitagore). Redakcija možda potječe iz 3. st.

● *O muzici* (Περὶ μουσικῆς)

ARTEMIDOR iz Efeza (Ἀρτεμίδωρος), 2. st. Grčki pisac, autor izgubljenih djela o tumačenju leta ptica i gatanja iz dlana, te važnog spisa o značenju snova u 5 knjiga (u 5. su knjizi brojni primjeri ispunjenih snova). Kao stoik, A. je težio da od tumačenja snova izgradi znanstveni sistem.

● *Tumačenje snova* (Ὀνειροκριτικά)

○ *Promatranje ptica* (Ὀϊωνοσκοπικά), *Promatranje dlana* (Χειροσκοπικά)

ARTEMIDOR Kapiton (Ἀρτεμίδωρος), 2. st. Grčki liječnik, priredio je sabrana djela Hipokratova na kojima se zasnivaju kasnija izdanja.

○ nepoznato

ARTEMON iz Mileta (Ἀρτέμων), 1. st. Grčki pisac, autor djela o ispunjenim snovima (u 22 knjige), koje spominju Artemidor i Plinije Stariji.

● *O snovima* (Περὶ ὄνειρων)

ARULEN Celije Sabin, Gnej (Gnaeus Arulenus Caelius Sabinus), 1. st. Rimski političar i pravnik, konzul 69. Sastavio je, kasnije često citiran, komentar edikta kurulskih edila, a zacijelo i druga pravnička djela.

● fragmenti pravnih djela

ASKLEPIJAD (Ἀσκληπιάδης), 1. st. Grčki farmakolog, sastavljač znamenitog djela u 10 svezaka o lijekovima; bio je izvor Galenu.

● *O unutrašnjim lijekovima ili Mnason* (Τὰ ἐντός ἢ Μνάσων), *O vanjskim lijekovima ili Markela* (Τὰ ἐκτός ἢ Μαρκέλλας); zbirka recepata (na papirusu)

ASKLEPIJAD iz Pruse (Ἀσκληπιάδης), 1. st.pr.n.e. Grčki liječnik, djelovao u Rimu, gdje se bavio djetetikom, kirurgijom i ginekologijom, polazeći od atomističkog učenja. Djelo mu je sačuvano u malim fragmentima.

● *O akutnim bolestima* (Περὶ ὀξέων παθῶν), *O đuvanju zdravlja* (*De tuenda sanitate*), *O općim lijekovima* (*De communibus auxiliis*), *Pripreme* (Παρασκευαί), *Ljekarska vještina za Geminija* (*Salutaria ad Geminium*), *O klistirima* (*De clysteribus*), *O povremenim vrućicama* (*De periodicis febribus*), *O čelavosti* (Περὶ ἀλωπεκίας), *O kugi* (*De lue*), *O vodenoj bolesti* (*De hydropel*), *O davanju vina* (Περὶ οἴνου δόσεως), *O počelima* (Περὶ στοιχείων), *Definicije* (*Definitiones*), *O dihanju i udaranju bila* (Περὶ τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῶν σφυγμῶν), *O ranama* (Περὶ ἐλκῶν)

ATEJ Kapiton, Gaj (Gaius Ateius Capito), 1. st.pr.n.e./1. st. Rimski pravnik i političar, autor većeg broja izgubljenih djela koje spominju Fest i Verije Flak.

○ *Zaključci* (*Coniectanea*), *O svećeničkom pravu* (*De iure pontificio*), *O pravu kod žrtvovanja* (*De iure sacrificiorum*), *O senatorskoj dužnosti* (*De officio senatorio*), *Pisma* (*Epistulae*)

ATENEJ iz Atalije (Ἀθηναῖος), 1. st.pr.n.e. Grčki liječnik i filozof, učenik Posidonija iz Apameje, osnivač pneumatičke škole u Rimu, prema kojoj je *pneuma* bitan činitelj za zdravlje ili bolest. Od njegova djela, u najmanje 30 knjiga, nije sačuvano ni naslov.

○ nepoznato

AUFIDIJE, Tit (Titus Aufidius), 1. st.pr.n.e. Grčki liječnik, autor dvaju nesačuvanih djela.

○ *O duši* (Περὶ ψυχῆς), *O kroničnim bolestima* (Περὶ χρονίων παθῶν)

AUFIDIJE Namuza (Aufidius Namusa), 1. st.pr.n.e./1. st. Rimski pravnik, učenik Sulpicija Rufa, čija je djela sakupio i izdao u 140 knjiga.

○ nepoznato

B

BAKHII Geront (Βάκχαιος Γέρων), 3/4. st. Grčki muzikolog, sastavljač uvoda u teoriju muzike napisanog u obliku pitanja i odgovora.

● *Uvod* (Εἰσαγωγή)

BAKHII iz Tangare (Βάκχαιος), 3/2. st. pr.n.e. Grčki liječnik, pripadnik Herofilove škole, napisao je komentare uz Hipokratova djela i hipokratovski *Rječnik* u 3 knjige.

● *Rječnik* (Λέξεις), *Uspomene na Herofila i njegovu školu* (Ἀπομνημονεύματα Ἡροφίλου τε καὶ τῶν ἀπὸ τῆς οἰκίας αὐτοῦ); komentari uz Hipokrata

C

CECIJE Faventin, Marko (Marcus Cetus Faventinus), 3. st. Autor jednog izvotka iz Vitruvijeva djela u kojem se ograničio na opisivanje privatnih zgrada.

● *Faventinove knjige o arhitekturi* (*Libri de architectura Faventini*)

CECILIJE Afrički, Sekst (Sextus Caecilius Africanus), 2. st. Rimski pravnik, učenik Salvija Julijana. U spisu *Sudske istrage* sakupio je materijal iz vremena svoga studija koji većinom sadržava rješenja njegova učitelja.

● *Sudske istrage* (*Quaestiones*)

○ *Pisma* (*Epistulae*)

CELIJE Aurelijan (Caelius Aurelianus), 5. st. Rimski liječnik rodom iz Sike u Numidiji. Svoj glavni zadatak vidio je u posredovanju grčke medicine. Glavna djela su mu 3 knjige *Brzih ili akutnih bolesti* i 5 knjiga *Sporih ili kroničnih bolesti* – prijevodi izgubljena Soranova djela, u kojem je u mnogim citatima sačuvan važan doksografski materijal ranijih grčkih medicinara.

● *Brze ili akutne bolesti* (*Celerum sive acutarum passionum*), *Spore ili kronične*

bolesti (*Tardarum sive chronicarum passionum*),

● *Medicinski odgovori* (*Responsionum medicinalium*)

○ *Knjiga grčkih pisama, za Pretekstata* (*Graecarum epistolarum liber ad Praetextatum*), *O groznicama* (*De febribus*), *Knjige lijekova* (*Medicaminum libri*), *Knjige ženskih bolesti* (*Muliebrium passionum libri*), *O uzrocima bolesti* (*De passionum causis*), *Knjige ljekarskih propisa* (*Salutarium praeceptorum libri*), *Problemi* (*Problemata*), *Kirurške operacije* (*Chirurgumena*), *Knjiga o posebnim vrstama pomoći* (*Liber de specialibus adiutoriis*)

CERVIDIJE Scevola, Kvint (Quintus Cervidius Scaevola), 2. st. Rimski pravnik, pripadnik viteškog staleža. Vršio je razne državničke funkcije, bio je član Savjeta cara Marka Aurelija i učitelj pravnika Julija Paula i Klaudija Trifonija. Sastavio je više pravnih spisa.

● *Zbirka pravnih propisa* (*Digesta*), *Napuci* (*Responsa*), *Sudske istrage* (*Quaestiones*), *Javno vođene sudske istrage* (*Quaestiones publice tractatae*), *Pravila* (*Regulae*)

○ *O obiteljskom pitanju* (*De quaestione familiae*)

CEZAR, Lucije Julije (Lucius Iulius Caesar).

1. st. Rimski političar i konzul 64. Pripadao je kolegiju augura. Autor je dvaju spisa: *Pontifičke knjige* i *Augurske knjige* – u kojima je sakupio opsežan materijal o augurskom i sakralnom pravu. On je sadržavao historijske primjere i u nj je bila uključena prethodna literatura o tim pitanjima. Izvatak iz ovih djela, koji se ograničio na historijski materijal, uključen je u 5/6. st. pod naslovom *Porijeklo rimskog naroda* u tzv. *Historia tripertita*.

● *Pontifičke knjige* (*Libri pontificales*), *Augurske knjige* (*Libri augurales*)

CICERON, Kvint Tulije (Quintus Tullius Cicero), 1. st.pr.n.e. Rimski političar, brat Marka Tulija Cicerona. U građanskom ratu bio je najprije na Pompejevoj strani, a nakon bitke kod Farsala prešao je k Cezaru. Pao je kao žrtva proskripcija 43. pr.n.e. Godine 64. pr.n.e. sastavio je za Cicerona, koji je tada bio na početku karijere, jednu uputu o načinu traženja državničkih časti. U korpusu Ciceronovih pisama četiri su njegova. Pisao je i tragedije.

● *Nacrt o traženju državničkih časti* (*Commentariolum petitionis*)

CINCIJE, Lucije (Lucius Cincius), 1. st.

pr.n.e. Rimski antikvar, autor nekoliko antikvarnih i državnopravnih rasprava.

● *O kalendaru (De fastis), O vojništvu (De re militari), O drevnim riječima (De verbis priscis)*

○ *O skupštinama (De comitiis), O konzulskoj vlasti (De consulum potestate), O pravničkoj službi (De officio iurisconsulti), Uvođenje u misterije (Mystagogica)*

CODEX GREGORIANUS. Zbirka carskih uredbi sastavljena oko 295. za vrijeme cara Dioklecijana. Ime je dobila po svom priređivaču. Sadržavala je materijal od Hadrijana do Dioklecijana. Od vjerojatno 14 knjiga sačuvani su samo fragmenti.

● *Gregorijev kodeks (Codex Gregorianus)*

CODEX HERMOGENIANUS. Zbirka uredbi cara Dioklecijana koje se odnose na razdoblje od 291–365. godine. Sakupio ju je neki pravnik Hermogenijan (ili Hermogen?). Sačuvana je fragmentarno.

● *Hermogenijanov /Hermogenov?/ kodeks (Codex Hermogenianus)*

CODEX IUSTINIANUS. Naslov zbirke zakona koja je na poticaj cara Justinijana sastavljena na temelju prijašnjih kodeksa (Gregorijeva, Hermogenijanova i Teodozijeva) i od 529. predstavljala je mjerodavnu kodifikaciju carskih zakona. Ovaj tekst nije sačuvan, ali je sačuvana njegova prerada iz 530. pod naslovom *Kodeks obnovljene povlastice (Codex repetitae praelationis)* koja je zadobila snagu zakona 534. Zbirka je podijeljena u 12 knjiga i sadržava uredbu po kronološkom rasporedu od cara Hadrijana do svoga vremena. Zajedno s *Institutiones* i *Digesta* uključena je u zbirku zakona poznatu pod naslovom *Corpus iuris civilis* ili *Iustiniani*.

● *Justinijanov kodeks (Codex Iustiniani)*

CODEX THEODOSIANUS. Naslov zbirke zakona sastavljene od cara Teodozija II nakon propalog pokušaja jedne komisije da ukloni dotadašnje zabune i nejasnoće u pravosuđu. Kodeks je stupio na snagu 439. i nastavljao se na Gregorijev i Hermogenijanov. Podijeljen u 16 knjiga, sadržavao je u kronološkom redu 3400 uredbi izdanih od cara Konstantina. Tekst je sačuvan s lakunama.

● *Teodozijev kodeks (Codex Theodosianus)*

CONSULTATIO VETERIS CUIUSDAM IURISCONSULTI. Naslov anonimne latinske zbirke pravnih stručnih mišljenja koja u formi pitanja i odgovora izvještava o pojedinim sudskim procesima, uz navođenje ade-

kvatnih zakona. Zbirka je vjerojatno nastala u Galiji u 5. st.

○ *Savjetovanje nekog starog pravnika (Consultatio veteris cuiusdam iurisconsulti)*

CORPUS IURIS CIVILIS. Naslov znamenite pravne zbirke koju je dao sastaviti car Justinijan. Prvotni Justinijanov kodeks nije sačuvan, već njegova prerada iz 530. Nakon toga je oformljena komisija pod Tribonianovim vodstvom koja je trebalo da skupi sve pravne propise. Ekscerpirano je oko 2000 stručnih spisa. U konačnom obliku korpus sadržava četiri dijela: *Institutiones* (publicirane 533), koje su sastavili Teofil i Dorotej prema istoimenu Gajevu djelu, predstavljaju udžbenik za mlade pravnike. Krajem iste 533. izdana su *Digesta* ili *Pandectae* – zbirka izvadaka iz djela starijih rimskih pravnika u 50 knjiga podijeljenih na poglavlja i paragrafe. Treći dio čini *Codex repetitae praelationis* (stupio na snagu 534) koji sadržava uredbu rimskih careva do Justinijana. Četvrti dio čine *Novellae* – zbirka carskih zakona od 535–563, koji međutim nisu bili kodificirani. Kodeks je odigrao golemu ulogu u razvitku kasnijih pravnih znanosti. Današnji njegov naslov *Korpus građanskog prava* potječe iz 1583.

○ *Korpus građanskog prava (Corpus iuris civilis)*

D

DAMOKRAT, Servilije (Servilius Damocrates), 1. st.pr.n.e. Grčki liječnik, oslobodnik konzula M. Servilija, autor jedne didaktičke pjesme farmakološkog karaktera i jedne učene zbirke receptata sastavljene u jampskim trimetrima.

● didaktička pjesma; zbirka receptata

DAMON iz Atene (Δάμων), 5. st.pr.n.e. Muzikolog i političar, Agatoklov učenik, pripadao je krugu sofista Prodika i bio Periklov učitelj. Zbog svoje političke djelatnosti napadan je u komedijama i morao je otići u progonstvo. Kao muzikolog bavio se problemima djelovanja muzike na čud i narav slušača, sastavivši o tome govor upućen areopagitima. Njegovu ideju o vrijednosti muzike za čudoredan odgoj i očuvanje društvene zajednice razvio je dalje Platon u *Državi*. Osim spomenutog, pisao je o ritmu, tonalitetu i sl.

● *Govor areopagitima (Ἀρεοπαγίτικός)*

DE INCREDIBILIBUS. Spis nepoznatog autora sačuvan u jednom vatikanskom ko-

deksu iz 1314, koji sadržava objašnjenja o bogovima i junacima.

● *O nevjerojatnostima (De incredibilibus)*

DEMOSTEN (Δημοσθένης), 1. st. Grčki liječnik, autor jednog spisa iz oftalmologije koji je sadržavao temeljni prikaz ove discipline. Pisao je i o pulsu.

● *Oftalmološki spis (Ὀφθαλμικός), O pulsu (Περὶ σφυγμῶν)*

DIFIL iz Sifna (Δίφιλος), 3. st.pr.n.e. Grčki liječnik, autor jednog spisa o sredstvima koja koriste protiv bolesti i za zdravlje.

● *O sredstvima koja se nude onima koji boluju i onima koji su zdravi (Περὶ τῶν προσφερομένων τοῖς νοσοῦσι καὶ τοῖς ὑγιαίνουσι)*

DIOKLO iz Karista (Διοκλῆς), 4. st.pr.n.e. Jedan od najpoznatijih grčkih liječnika nakon Hipokrata nazvan od Atenjana „Mlađi Hipokrat“. Dugo je boravio u Ateni i bio povezan s Akademijom. Njegova istraživanja imala su velik utjecaj na sicilsku medicinsku školu. Glavno područje njegova rada bile su metodika liječenja i dijetetika. Sastavio je prvu grčku knjigu o anatomiji i prvi opis ljekovitog bilja. Osim toga pisao je o higijeni, o liječenju bolesti i sl. Iz njegovih djela sačuvani su fragmenti.

● *Anatomija (Ἀνατομή), Pripremanje bilja (Ῥίζοτομικόν), Ljekovita sredstva (Ῥηγιώδη), Bolest, uzrok, liječenje (Πάθος αἰτία θεραπεία), O vatri i zraku (Περὶ πυρός καὶ ἀέρος), O probavljanju (Περὶ πέψεως), O groznicama (Περὶ πυρετῶν), O ženskim bolestima (Περὶ γυναικείων), O zavojima (Περὶ ἐπιδέσμων), O kirurgiji (Περὶ τῶν κατ' ἰητρείων), Prognoziranje toka bolesti (Προγνωστικόν), O terapijama (Περὶ θεραπειῶν), O ponrcu (Περὶ λαχάνων), O otrovima (Περὶ θανασίμων φαρμάκων), Arhidam (Ἀρχίδαμος)*

DIONISIJE iz Halikarnasa (Διονύσιος), 2. st. Grčki gramatičar s nadimkom „Muzičar“. Iz njegovih muzikoloških i književnopovijesnih djela sačuvani su nam oskudni fragmenti. *Muzička povijest* (u 36 knjiga) sadržavala je osim povijesti muzike i povijest drame i epskog pjesništva. U *Muzičkom odgoju* obradio je između ostalog mjesto muzike u Platonovoj *Državi*.

● *Muzička povijest (Μουσική ἱστορία), Muzički odgoj (Μουσική παιδεία), Ritmički nacrti (Ῥυθμικὰ ὑπομήματα), O kome se govori „muzički“ u Platonovoj Državi (Τίνα μουσικῶς εἶρηται ἐν τῇ Πλάτωνος πολιτεία)*

DIOSKURID, Pedanije (Pedanius Dioskrides, Διοσκουρίδης), 1. st. Grčki liječnik rodom iz Anazarba u Kilikiji. Ime Pedanije nosi po imenu rimskog roda koji ga je adoptirao. Po profesiji vojni liječnik, sastavio je najpoznatije farmakološko djelo u antici *O ljekovitim tvarima*, poznato i u latinskom prijevodu pod naslovom *Materia medica*. U njemu je nabrojao i opisao sva moguća ljekovita sredstva, od raznih vrsta hrane, pića, pomasti, minerala, pa čak i magijskih sredstava i amuleta. Osobito su važni njegovi točni botanički opisi. Djelo je kroz mnoga stoljeća bilo glavni autoritet na svom području. U 6. st. prevedeno je na latinski, a oko 9. st. doživjelo je prijevod i prerade na arapski, sirijski i hebrejski.

● *O ljekovitim tvarima (Περὶ ἕλης ἰατρικῆς), O jednostavnim ljekovitim (Περὶ ἀπλῶν φαρμάκων)*

DIOSKURID Faka (Διοσκουρίδης Φάκας), 1. st.pr.n.e. Grčki liječnik iz Aleksandrije, pripadnik škole herofilovaca.

○ *lekiskon uz Hipokrata; O unutrasnjim i vanjskim bolestima (Περὶ τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς παθῶν)*

DOROTEJ (Δωρόθεος), 6. st. Rimski pravnik grčkog porijekla. Najprije učitelj prava u Beritu, pozvan je od cara Justinijana u komisiju koja je radila na pojedinim dijelovima *Korpusa građanskog prava*. D. se spominje kao komentator *Novog Zavjeta* i kao autor jednog indeksa uz *Digesta*.

● *indeks uz Digesta*

E

EDICTUM DIOCLETIANI. Uobičajeni naslov Dioklecijanova *Edikta o cijenama prodajne robe (Edictum de pretiis venalium rerum)* izdanog 301. Njime je car, limitirajući najviše cijene robe i plaće, pokušao obuzdati inflaciju koja je prijetila propašću cjelokupne privrede. Rezultat nije bio očekivan usprkos teških kazni za prekršioce.

● *Dioklecijanov edikt (Edictum Diocletiani)*

EDICTUM THEODORICI. Zbirka zakona koja se pripisuje istočnogotjskom kralju Teodoriku Velikom, ali je očevitno da je bila sastavljena po nalogu zapadnogotjskog kralja Teodorika II oko 450. i vrijedila je za gotski dio stanovništva. Zbirka je bila podijeljena na 155 članova sakupljenih iz

Gregorijeva, Hermogenijanova i Teodozije-va kodeksa.

● *Teodorikov edikt (Edictum Theodorici)*

ELIJE Gal, Gaj (Gaius Aelius Gallus). Nepoznato vrijeme. Rimski pravnik s kraja republike, autor leksikona pravnih stručnih izraza s objašnjenjima.

● *O značenju izraza koji se odnose na građansko pravo (De significatione verborum, quae ad ius civile pertinent)*

ELIJE Gal, Marko (Marcus Aelius Gallus), 1. st.pr.n.e. Rimski političar i prefekt u Egiptu od 26–24. pr.n.e. Napisao je jedan medicinski spis o zmijskim otrovima i o škorpionima.

○ *Protuotrov protiv ugriza škorpiona i zmijski otrovi (Θηριακή πρὸς σκορπιῶν πληγὰς καὶ ὄσα τῶν δακνόντων)*

ELIJE Marcijan (Aelius Marcianus), 3. st. Rimski pravnik, autor više pravnih spisa koji su vjerojatno služili za pouku Italika koji su kroz *Constitutio Antoniana* primili rimsko građansko pravo.

● *Uredbe (Institutiones), Pravila (Regulae), U vezi hipotekarne odredbe (Ad formulam hypothecariam), O prizivima (De appellationibus), O javnim sudovima (De iudiciis publicis), O prokazivačima (De delatoribus), U vezi Turpilijeve senatske odluke (Ad SC Turpillianum), Bilješke (Notae)*

ELIJE Pet Kato, Sekst (Sextus Aelius Paetus Catus), 2. st.pr.n.e. Rimski pravnik, bio je konzul i cenzor. Sastavio je jedan opsežan spis koji je bio izveden iz *Zakona dvanaest ploča* i koji je osim navoda tog zakona sadržavao njegovo objašnjenje i oblik tužbe. Prema ovoj tročlanoj podjeli spis nosi naslov *Trodijelni*, a prema imenu autora i *Elijev zakonik*.

○ *Trodijelni spis (Tripertita) ili Elijev zakonik (Ius Aelianum)*

ELIJE Promot (Aelius Promotus, Αἴλιος Προμώτος), 2. st. Grčki liječnik iz Aleksandrije, autor djelomično sačuvane zbirke recepata pod naslovom *Jaki lijekovi*.

● *Jaki lijekovi (Δυναμερών)*

EMILIJE Macer (Aemilius Macer), 3. st. Rimski pravnik, autor više pravnih stručnih spisa.

● *O javnim sudovima (De iudiciis publicis), O prizivima (De appellationibus), O vojništvu (De re militari), O dužnosti branitelja (De officio praesidis)*

○ *Uz zakon o dvadesetini nasljedstva (Ad legem vicensimam hereditatium)*

EPENET (Ἐπαίνετος), 1. st.pr.n.e. Grčki pisac, autor jedne kuharice i jedne knjige o povrcu.

○ *Kuharica (Ὀψαρτυκόν), O povrcu (Περὶ λαχάνων), Protuotrovi (Θηριακή)*

ERASISTRAT (Ἐρασίστρατος), 3. st.pr.n.e. Grčki liječnik porijeklom iz Antiohije, pod starost djelovao u Aleksandriji. Na polju medicine bio je sljedbenik Herofila, a u filozofskim nazorima Demokrita i peripateitičke škole. Bio je znamenit anatom i patolog. Fiziološka zbiljava tumačio je mehaničkim uzrocima u skladu s Demokritovom teorijom o atomima. Otkrio je važne veze u nervnom sistemu i krvotoku. Njegova djela iz anatomije, fiziologije i o bolestima su izgubljena.

○ *Kirurške operacije (Διαίρεσεις), O općim iskazima (Περὶ τῶν καθόλου λόγων), Higijena (Ἵγιεινά), O groznicama (Περὶ πυρετῶν), O krvarenju (Περὶ αἵματος ἀναγωγῆς), O uzrocima (Περὶ αἰτιῶν), O trbušnim bolestima (Περὶ τῶν κατὰ τὴν κοιλίαν παθῶν), O paralizi (Περὶ παραλύσεως), O kostobolji (Περὶ ποδάγρας), O vodenoj bolesti (Περὶ ὕδατος), O lijekovima i otrovima (Περὶ δυναμένων καὶ θανασίμων), Kuharica (Ὀψαρτυκία)*

EROTIJAN (Ἐρωτιανός), 1. st. Grčki gramatičar i liječnik, autor jednog leksikona uz Hipokratova djela posvećenog osobnom liječniku cara Nerona. Grada koja je prvotno bila iznijeta prema stručnim problemima prerađena je kasnije u leksikon i poredana po alfabetskom redu.

● *Zbirka izreka uz Hipokratova djela (Ἰῶν παρ' Ἱπποκράτει λέξεων συναγωγῆ)*

EUDEM iz Aleksandrije (Εὐδήμος), 3. st.pr.n.e. Grčki liječnik, poznati anatom svoga vremena od čijih se spisa nije ništa sačuvalo.

○ *Anatomija (Ἀνατομή)*

EUFORION iz Halkide (Εὐφορίων), 275 – oko 200. pr.n.e. Grčki bibliotekar i pjesnik, studirao je u Ateni, a u kasnijim godinama svoga života bio je predstojnik biblioteke u Antiohiji. Osim pjesničkih djela, po kojima je osobito poznat i kojima je utjecao na mnoge grčke i rimske pjesnike (neoterici), sastavio je i nekoliko prozanih spisa od kojih su nam se sačuvali oskudni fragmenti. Među njima je možda bio i jedan leksikon iz Hipokratovih djela nastao za vrijeme njegova službovanja u biblioteci.

● *O Aleuadima (Περὶ Ἀλευαδῶν), O istamskim igrama (Περὶ Ἰσθμίων), O kompozicijama (Περὶ μελοποιῶν), Povijesna kronika (Ἱστορικὰ ὑπομνήματα)*

EUFRANOR (Εὐφράνωρ), 4. st.pr.n.e. Grčki slikar i kipar s Istma, autor je teoretskih spisa o proporcijama i bojama. Naslove njegovih djela poznajemo samo po latinskim navodima.

○ *O simetriji (De symmetria), Pravila simetrija (Praecepta symmetriarum);* djelo o bojama

EURIFRON (Εὐρύφρων), 5. st.pr.n.e. Grčki liječnik iz Knida, gdje je bio na čelu тамошње medicinske škole. Zajedno sa svojim učenicima sastavio je jedan medicinski zbornik. Među Hipokratovim spisima nalazi se nekoliko tzv. „knidskih knjiga“, ali su one očito prerade.

○ *Knidska mišljenja (Κνίδαι γυνώμαι)*

F

FABIJE Maksim Serviljan (Fabius Maximus Servilianus), 2. st.pr.n.e. Rimski političar, možda autor djela *O pontifičkom pravu*.

○ *O pontifičkom pravu (De iure pontificio)*

FABIJE Mela (Fabius Mela). 1. st.pr.n.e./1. st. Rimski pravnik iz Augustova vremena, poznat samo kroz citate iz *Digesta*. Vjerojatno je pisao komentare uz *Edictum praetorium*.

○ nepoznato

FABIJE Piktora, Servije (Servius Fabius Pictor), 2. st.pr.n.e. Rimski pravnik, autor djela *O pontifičkom pravu*.

○ *O pontifičkom pravu (De iure pontificio)*

FILIN (Φίλιππος), 3. st.pr.n.e. Grčki liječnik s Koja, u početku Herofilov učenik odvojio se od njega i osnovao pod utjecajem skeptičke filozofije vlastitu školu. Bavio se prvenstveno farmakologijom, priznajući samo vrijednosti temeljene na opažanju i iskustvu nasuprot etioloških i dogmatičkih načela.

● fragmenti nepoznatih djela

FILISTION iz Lokra (Φιλιστίων), 4. st.pr.n.e. Grčki liječnik za kojega se prema oskudnim fragmentima iz njegovih djela može zaključiti da je bio predstavnik teorije o četiri elementa i učenja o pneumi.

● fragmenti nepoznatih djela

FILON iz Eleusine (Φίλων), 4. st.pr.n.e. Grčki arhitekt, sagradio je jedan magazin u Pireju i o tome napisao djelo koje je iz-

gubljeno. Ovaj i još jedan naslov spominje Vitruvije.

○ *O proporcijama hramova (De aedium sacrarum symmetriis), O oružani (De armamentario)*

FILUMEN (Φιλουμένος), 2. st. Grčki liječnik, autor djela o otrovnim životinjama i lijekovima protiv trovanja iz kojega je sačuvan jedan izvadak.

● *O otrovnim životinjama i o lijekovima protiv njih (Περὶ τοξόλων ζώων καὶ ἐν αὐτοῖς βοηθημάτων)*

FLAVIJE, Gnej (Gnaeus Flavius), oko 300. pr.n.e. Rimski pravnik, sin oslobođenika, bio je pisar Apija Klaudija Ceka. Objavio je zbirku sudskih procesa i sastavio jedan kalendar sudskih rokova.

○ *Sudski procesi (Legis actiones), Kalendar (Fasti)*

FLORENTIN (Florentinus), oko 2. st. Rimski pravnik, autor 12 knjiga *Uredbi*, sistematičnog djela uvodničarskog karaktera u pravne znanosti. Njime se u svojoj reformi poslužio car Justinijan.

● *Uredbe (Institutiones)*

FONTEJ (Fonteus). Nepoznato vrijeme. Rimski pisac iz carskog doba, bavio se istraživanjima starina prvenstveno religioznog karaktera.

○ *O prikazima bogova (De simulacris), Proricanje iz gmljavine (Βρουτοσκοπία)*

FRAGMENTA VATICANA. Suvremeni naziv jurističkog priručnika nepoznatog autora, sastavljenog za praktičnu upotrebu u nastavi i kod sudskih govora. Materijal je sakupljen iz stručnih spisa i uredbi iz carskog razdoblja (205 – 372), a od autora se između ostalih navode Papinijan, Ulpijan i Julije Paul.

● *Vatikanski fragmenti (Fragmenta Vaticana)*

FRAGMENTUM DE IURE FISCIS. Suvremeni naziv kratkog latinskog teksta nastalog u 5. ili 6. st., otkrivenog 1820. na dva lista pergamenta, čiji se sadržaj tiče fiskalnog prava.

● *Fragment o fiskalnom pravu (Fragmentum de iure fisci)*

FULVIJE Aburnej Valent, Lucije (Lucius Fulvius Aburneus Valens), 2. st. Rimski pravnik i visoki državni činovnik, bio je rukovodilac jurističke škole. Za vrijeme cara Antonija Pija bio je član carskog savjeta. Sa-

čuvani su izvaci iz njegova djela o nasljednom pravu.

① *Darovnice (Fideicommissa)*

G

GAJ (Gaius), 2. st. Rimski pravni pisac, rodom vjerojatno iz Male Azije. Nemamo pouzdanih podataka o njegovu životu. Autor je *Institucija*, najutjecajnijeg antičkog priručnika o rimskom privatnom pravu. Među ostalim antičkim spisima iste namjene ovaj se udžbenik ističe sistematičnošću izlaganja, jasnoćom prikaza i ograničavanjem na bitno, a odatle i njegova široka popularnost. Djelo je kasnije poslužilo kao osnova za Justinijanovu zakonodavnu djelatnost. Pod Gajevim je imenom sačuvan i niz drugih naslova, većinom komentara i monografija.

● *Institucije (Institutiones)*

○ *Iz Kvinta Mucija (Libri ex Q. Mucio)*, *Komentar uz edikt gradskog pretora (Libri ad edictum praetoris urbani)*, *Komentar uz provincijski edikt (Ad edictum provinciale)*, *Komentar uz edikte kurulskih edila (Ad edictum aedilium curulium)*, *O fideikomissima (De fideicommissis)*, *Posebna knjiga o prešutnim fideikomissima (Liber singularis de tacitis fideicommissis)*, *O izrečenim obvezama (De verborum obligationibus)*, *Komentar uz zakone dvanaest ploča (Libri ad leges duodecim tabularum)*, *O mirazu (Dotalicium)*, *Založni obrazac (De formula hypothecaria)*, *Slučajevi (De casibus)*, *Svako-dnevni poslovi /Zlatna zbirka/ (Rerum cotidianarum sive aureorum)*, *Pravna pravila (Regulae)*, *Posebna knjiga o senatskom mišljenju iznesenom na prijedlog Orficijev (Liber singularis ad senatus consultum Orfitianum)*, *Posebna knjiga o senatskom mišljenju iznesenom na prijedlog Tertulijev (Liber singularis ad senatus consultum Tertullianum)*; komentar uz Julijev i Papirjev zakon.

GALEN (Γαληνός), 129–199. n.e. Grčki liječnik, rodom iz Pergama. Rano je počeo učiti matematiku i filozofiju, a zatim se posvetio medicini. Kako svojom liječničkom praksom tako i teorijskim spisima vrlo je brzo stekao zavidnu slavu kojoj su nemalo pridonijele i učestale polemike s kolegama. Glavna zadaća koju je Galen postavio preda se sastojala se u tome da se rascjepkana medicinska učenja različitih škola postave na zajedničku znanstvenu osnovu. U tu se svrhu oslonio prije svega na Hipokrata i njegovo učenje o humoralnoj patologiji koja sve medicinske fenomene objašnjava teorijom o četiri tjelesna soka, pokušavajući ga uskladiti s novijim znanstvenim pogledima.

Galenov se sistem stoljećima smatrao zadnjom riječju medicinske znanosti: autoritet posljednjeg velikog liječnika antike ostao je nepoljuljan sve do razdoblja renesanse. Znan se dio njegova golema opusa sačuvao – uz to i neki latinski i arapski prijevodi – ali ni broj izgubljenih djela nije malen. Medicinski spisi obuhvaćaju područja anatomije, fiziologije, patologije, dijagnostike, prognostike, dijetetike i farmakologije, liječničke deontologije i filozofije medicine. Filozofska, gramatička i retorička djela izgubljena su.

● *O vlastitim knjigama (Περὶ τῶν ἰδίων βιβλίων)*, *O poretku vlastitih knjiga (Περὶ τῆς τάξεως τῶν ἰδίων βιβλίων)*, *Liječnička vještina (Τέχνη ἰατρική)*, komentar Hipokratovu spisu *O prijelomima*, komentar Hipokratovu spisu *O zglobovima*, komentar Hipokratovu spisu *Aforizmi*, komentar Hipokratovu spisu *Prognoza*, komentar Hipokratovu spisu *Dijeta u akutnim bolestima*, komentar Hipokratovu spisu *O sokovima*, komentar Hipokratovim spisima *Epidemije 1, 2, 3, 6*, komentar Hipokratovu spisu *U bolnici*, komentar Hipokratovu spisu *Rasprava o prognozi*, komentar Hipokratovu spisu *Ljudska priroda*, komentar Hipokratovu spisu *Prehrana*, *O svrhovitosti dijelova ljudskoga tijela (Περὶ χρείας τῶν ἐν ἀνθρώπῳ πού σώματι μορίων)*, *O kostima – priručnik za početnike (Περὶ τῶν ὀστέων τοῖς εἰσαγομένοις)*, *O anatomiji vena i arterija (Περὶ φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν ἀνατομῆς)*, *O anatomiji živčevlja (Περὶ νεύρων ἀνατομῆς)*, *O gibanju mišića (Περὶ μῦων κινήσεως)*, *O svrhovitosti disanja (Περὶ χρείας ἀναπνοῆς)*, *O (tjelesnim) mješavinama (Περὶ κρᾶσεων)*, *O prirodnim sposobnostima (Περὶ φυσικῶν δυνάμεων)*, *O počelima prema Hipokratu (Περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων)*, *O sjemenu (Περὶ σπέρματος)*, *O oboljelim mjestima (Περὶ τῶν πεπονθῶτων τόπων)*, *O razlici među vrucicama (Περὶ διαφορᾶς πυρετῶν)*, *O krizama (Περὶ κρίσεων)*, *O kritičnim danima (Περὶ κρίσιμων ἡμερῶν)*, *O neravnomyjernoj lošoj mješavini (Περὶ ἀνωμαλοῦ δυσκρῖσις)*, *O razlici među bolestima (Περὶ διαφορᾶς νοσημάτων)*, *O uzrocima oboljenja (Περὶ τῶν ἐν τοῖς νοσήματι αἰτίων)*, *O razlikama među simptomima (Περὶ τῆς τῶν συμπτωμάτων διαφορᾶς)*, *O uzrocima simptoma (Περὶ αἰτίων συμπτωμάτων)*, *O neprirodnim izraslinama (Περὶ τῶν παρὰ φύσιν ὄγκων)*, *O prognozi (Περὶ τοῦ προγινώσκειν)*, *O punini (Περὶ πλήθους)*, *O vrstama bila – priručnik za početnike (Περὶ τῶν σφυγμῶν τοῖς εἰσαγομένοις)*, *O svrsi bila (Περὶ χρείας σφυγμῶν)*, *Rasprava o vrstama bila (Περὶ τῶν σφυγμῶν*

πραγματεία), *Terapijski postupak* (Θεραπευτική μέθοδος), *Terapija – Glaukonu* (Πρός Γλαύκωνα θεραπευτικών), *O sjeđenju vena – protiv Erasistrata* (Περί φλεβοτομίας πρὸς Ἐρασίστρατον), *Terapija sjeđenju vena* (Φλεβοτομίας θεραπευτικῶν), *O klonulosti* (Περί μαρασμοῦ), *O pijavicama, skretanju krvi, posudi za puštanje krvi, rasijecanju i otvaranju (žila)* (Περί βδελλῶν, ἀντισπασμῶν, σικῶν καὶ ἐγχαρδέων καὶ κατασχασμοῦ), *O miješanju i djelovanju jednostavnih lijekova* (Περί κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἀπλῶν φαρμάκων), *O sastavljanju lijekova prema vrstama* (Περί συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ γένη), *O sastavljanju lijekova s obzirom na mjesto* (Περί συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ πόπου), *Provtotrovi* (Περί ἀντιδότην), *O lijeku protiv ugriza otrovnica – Pizonu* (Πρὸς Πίσωνα περὶ τῆς θηριακῆς), *Čuvanje zdravlja* (Ἐγχειρῶν), *O ulozu prehrane* (Περί τροφῶν δυνάμεως), *O dijeti koja pro-gređuje* (Περί λεπτινοποιήσεως ἑαίτης), *O najboljoj građi našeg tijela* (Περί ἀρίστης κατασκευῆς τῶν σώματος ἡμῶν), *O navikama* (Περί ἐθῶν), *O dobrom stanju* (Περί εὐεξίας), *Pripada li zdravlje medicini ili gimnastici* (Πότερον ἰατρικῆς ἢ γυμναστικῆς ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν), *Medicinske sljedbe – pri-ručnik za ročetnike* (Περί ἀλρέσεων τοῖς εἰσαγομένοις), *O najboljoj medicinskoj sljedbi* (Περί τῆς ἀρίστης ἀλρέσεως), *O najboljoj pouci* (Περί τῆς ἀρίστης διδασκαλίας), *Najbolji je liječnik ujedno i filozof* (Ὅτι ὁ ἀριστος ἰατρός καὶ φιλόσοφος), *O sustavu liječničke vještine – Patrofilu* (Περί συστάσεως τῆς ἰατρικῆς πρὸς Πατρόφιλον), *Uvod u logiku* (Εἰσαγωγὴ διαλεκτικῆ), *Nagovor na izučavanje vještina* (Προτροπικὸς ἐπὶ τὰς τέχνας), *O Hipokratovim i Platonovim pogledima* (Περί τῶν καθ' Ἱπποκράτην καὶ Πλάτωνα δογμάτων), *Pojedinačne osobne tegobe i pogreške u dijagnozi* (Περί τῶν ἰδίῳν ἐκδοσῶν παθῶν καὶ ἀμαρτημάτων τῆς διαγνώσεως), *Nacrt empirijskog učenja* (Subfiguratio empirica) (Ἐπιπέμωσις ἐμπειρικῆ/), *Iz tjelesnih mješavina proizlaze duševne sposobnosti* (Ὅτι ταῖς τοῦ σώματος κράσεσιν αἰτῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐπικρατοῦν), *O glasu i dahu* (De voce et anhelitu / Περί φωνῆς/), *O žulu njuha* (Περί ὁσφρησεως ὀργάνου), *O anatomiji maternice* (Περί μήτρας ἀνατομῆς), *Ima li prirodno krvi u arterijama?* (Εἰ κατὰ φύσιν ἐν ἀρτηρίαις αἷμα περιέχεται), *O oblikovanju ploda* (Περί κνουμένων διαπλάσεως), *O vježbanju malom loptom* (Περί τοῦ διὰ τῆς μικρᾶς σφαίρας γυμνασίου), *O dobrom i lošem utjecaju hrane na tjelesne sokove* (Περί εὐχυμίας καὶ κακοχυμίας τροφῶν), *O prilikama za vrijeme bolesti* (Περί τῶν ἐν ταῖς νόσοις

κειρῶν), *O drhtanju, kucanju, grčevanju i ko-čenju* (Περί τρόμου καὶ παλμοῦ καὶ ἀπαιμοῦ καὶ κρίγους), *O prethodnim uzrocima* (Περί προκαταρκτικῶν αἰτιῶν, lat.), *O uzrocima* (Περί συσκευτικῶν αἰτιῶν, lat.), *Savjet dječaku radanidžu* (Ἐπιπέμωσις πρὸς ἐπιπέμωτον), *O izvanjedicim smicalicama* (Περί τῶν παρὰ τὴν λείαν οὐροσμητρῶν), *O vlastitim pogledima* (Περί τῶν ἰατρῶν δοκοῦντων), *Praktična anatomija* (Περί τῶν ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων), *Pregled vrsta bila* (Σύντομος περὶ σφαισμῶν), *O dokazu* (Περί ἀποδείξεως), *O medicinskim izjavama u Platonovu Timeju* (De iis, quae medice scripta sunt in Platonis Timaeo), *O liječničkom iskustvu* (De experientia medica, arab.), *O seciranju mrtvacu* (Περί τῆς ἐπιτεταυθνεῶτων ἀνατομῆς), *O vivisekciji* (Περί τῆς ἐπι τῶν ζῶντων ἀνατομῆς), *O uzroku ma disanja* (Περί τῶν τῆς ἀναπνοῆς αἰτιῶν), *O sjećanju vena* (Περί φλεβοτομίας), *O jednakovrijednim premisama* (Περί τῶν ἰσοδυναμοῦσαν προτάσεων), *O broju životinja* (Περί τοῦ τῶν οὐλογοῦμένων ἀριθμοῦ), *O mogućem* (Περί τοῦ δυνατοῦ), *O karakterima* (Περί ἡθῶν), *O nepodložnosti tuzi* (Περί ἀλυσίας), *O jednodušnosti* (Περί ὁμοιοῦς), *O klevetama /knjiga i o vlastitu životu/* (Περί τῆς διαβολῆς, ἐν ᾧ καὶ περιτομή ἐπιπέμωτου), *O sastavljanju oporuka* (Περί ἐπιθήκεων πορισέως), *O Platonovoj zjedbu* (Περί τῆς Πλάτωνος ἀλρέσεως), *Onima koji su o idejama imali drugačije poglede od Platonovih* (Πρὸς τοὺς ἐτέρως ἢ Πλάτωνα περὶ τῶν ἰδεῶν ὁδοῦντας), *O ekskuzivama u „Filebu“* (Περί τῶν ἐν Φιλέβῳ μετεπέμωτων), *O Hrisipovoj logičkoj teoriji* (Περί τῆς καθ' Ἡρσίππου λογικῆς θεωρίας), *Grometrijska je analiza bolja od stoikičke* (Ὅτι ἡ γεωμετρικὴ ἀνάλυσις ἀμεινότερη τῶν Στοικῶν), *O Epi куроноу zheđanju sretna i blažena života* (Περί τῆς ἐπιπέμωτου ἠδονῆς καὶ μακαρίας ζωῆς), *Manjkavo Epi куроноу kazivanje o uzroku slasti* (Ὅτι τὰ ποιητικὰ τῆς ἠδονῆς ἐπιπέμωτου ἠδονῆς λέξεσσι), *Izrazi kod atičkih pisaca* (Ἐπιπέμωτου Ἀττικῶν συγγραφέων ἠδονῆς ἀντιθέσεις), *Politički izrazi kod Kratida* (Περί τῶν παρὰ Κρατίδου πολιτικῶν ἀντιθέσεων), *O jasmotu i nejasnom ablu* (Περί ἀσπερῆς καὶ ἀσχετῆς), *Može li netko biti bolji od drugoga* (Εἰ ἐστιν ἄνθρωπος καὶ βέλτερος καὶ γραμμοτιμῶς).

GELIJE, Auto (Αὐτὸς Gelius) 2. st. Πρωτοκλασικὴ ἀντιקה, τοξόμῃ νιστογραφία ἐκ τῶν ἀντιθέσεων Sidonija Apollinara i Antonia Diogenisa. Za jednoσποδότηνην βιβλίαν οὐ λέγουσιν ἄλλο τίς ἀσπείρητο δῆλον δῆλον ἔργον πολὺ μάλιστα ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῶν ἀσπείρητων παρὰ τὴν ἰστογραφίαν ἀντιθέσεων.

svih područja antičkog znanja (gramatika, etnologija, leksikografija, književnost, povijest, filozofija, matematika itd.). Vrijednost ovog eklektičkog djela leži prije svega u tomu što mu imamo zahvaliti brojne fragmente izgubljenih autora, kao i u obilju antikvarskih podataka. Raspored G. građe sasvim je proizvodjan, ali su pojedinačni odlomci dotjerani vidljivom pomnjom: često su zamišljeni u obliku dijaloga u kojemu dvojica sugovornika zastupaju oprečna mišljenja o nekom problemu. Jezik je hotimice arhaično obojen.

● *Atičke noći (Noctes Atticae)*

GORTINSKO PRAVO, 5. st. Zakonik kretskog grada Gortina, neprocjenjiv izvor podataka o ranom grčkom pravu. Sačuvano je u obliku natpisa na dvanaest kamenih ploča, a obrađuje osobno, porodično, nasljedno, imovinsko i krivično pravo.

● Gortinsko pravo

GRANIJE Flak (Granius Flaccus), 1. st. pr.n.e. Rimski antikvar i pravnik. Pored spisa o molitvenim formulama posvećena Cezaru napisao je vjerojatno i komentar Papirijeve zakoniku.

○ *O molitvenim obrascima (De indigamentis)*, komentar uz *Papirijevo pravo*

H

HARIZIJE, Aurelije Arkadije (Aurelius Arcadius Charisius), 4. st. (?) Rimski pravni pisac. Nedostaju nam podaci o njegovu životu, ali se sačuvalo nekoliko fragmenata njegovih spisa.

● *O građanskim službama (De muneribus civilibus)*, *O svjedocima (De testibus)*, *O dužnosti pretorijskog prefekta (De officio praefecti praetorio)*

HELIODOR¹ (Ἡλιόδωρος), 1. st.pr.n.e./1.st. (?). Grčki liječnik nepoznata podrijetla, autor izgubljene didaktičke pjesme u heksametru. U šesnaest izgubljenih stihova što se navode u Stobeja riječ je o nekom liječkovitom izvoru u Italiji. Možda je identičan s istoimenim autorom čijih sedam stihova navodi Galen, a koga je snašla optužba da je spravljao otrove.

● didaktička medicinska pjesma

HELIODOR² (Ἡλιόδωρος), 1. st. Grčki kirurg, sljedbenik tzv. pneumatičke liječničke škole. Njegov je priručnik o kirurgiji donekle moguće rekonstruirati na temelju podataka što ih nalazimo kod Oribazija.

● *O kirurgiji (Χειρουργούμενα)*

HERAKLID iz Taranta (Ἡρακλείδης), 1. st. pr.n.e. Grčki liječnik, jedan od najznačajnijih predstavnika liječničke škole empiričara. Kao i ostali pripadnici ove škole bavio se pretežno farmacijom, farmakologijom i tumačenjem Hipokratova učenja. Galen ga često citira i hvali.

● *Antiohidu (Πρὸς Ἀντιόχιδαν)*, *Astidamantu (Πρὸς Ἀστυδάμανταν)*, *Vojnik (Στρατιώτης)*, *Rasprava o lijekovima protiv zmijskog ugriza (Περὶ θηρίων πραγματεία)*, *Vanjska terapija (Τῶν ἐκτὸς θεραπευτικῶν)*, *Gozba (Συμπόσιον)*, komentari Hipokrata, *Bakhiju o Hipokratovim izrazima (Πρὸς Βακχείου περὶ τῶν Ἱπποκράτους λέξεων)*, *Protiv Herofilova spisa o bilu (Πρὸς τὸ περὶ σφυγμῶν Ἡροφίλου)*, *O empiričkoj sljedbi (Περὶ τῆς ἐμπειρικῆς αἰρέσεως)*.

○ *Unutrašnja terapija (Τῶν ἐντὸς θεραπευτικῶν)*, *Nikolaj (Νικόλαος)*, *Knjiga pro-risa ili O dijeti (Liber regularis sive dieteticon)*

HERENIJE Modestin (Herennius Modestinus), 3. st. Rimski pravni pisac, učenik Ulpijanov. Autor je brojnih pravnih priručnika i udžbenika, od kojih su neki sastavljeni na grčkom jeziku.

● *Razlike (Differentiae)*, *Pandekte (Pandectae)*, *Pravna pravila (Regulae)*, *O oslobođanjima (De manumissionibus)*, *O preskripcijama (De praescriptionibus)*, *O svadbenom obredu (De ritu nuptiarum)*, *Pravni odgovori (Responsa)*, *O kaznama (De poenis)*, *O oslobođenjima od obveza (De excusationibus)*, *O razlici u mirazu (De differentia dotis)*, *Uz Kvinta Mucija (Ad Q. Mucium)*, *O oporuci koja je suprotna dužnosti (De inofficioso testamento)*, *O slučajevima svedenim na bitno (De enucleatis casibus)*, *O legatima i fideikomisima (De legatis et fideicommissis)*, *O nalazima (De heurematicis)*

HERMOGEN iz Prijene (Ἑρμογένης), 3. ili 2. st.pr.n.e. Grčki arhitekt, graditelj Dionisova hrama na Teju i Artemidina hrama u Magneziji. Svoje je građevine opisao u spisu kojim se koristio Vitruvije, pa njegov utjecaj seže sve do renesanse.

○ spis o vlastitim građevinama

HERMOGENIJAN (Hermogenianus), 4. st. Rimski pravnik, vjerojatno grčkog podrijetla. Autor je fragmentarno sačuvane zbirke Dioklecijanovih konstitucija iz 291–365, te priručnika o građanskom pravu.

● *Hermogenov kodeks (Codex Hermogenianus)*, *Epitome građanskog prava (Iuris civilis epitomae)*

HERODIK iz Selimbrije (Ἡρόδικος), 5. st. pr.n.e. Grčki liječnik i učitelj gimnastike, učitelj Hipokrata s Kosa. Utemeljitelj je dietetike i medicinske gimnastike. Metode su mu često kritizirane zbog pretjeranosti. Utjecaj njegova učenja prepoznatljiv je u Hipokratovu spisu *O dijeti*.

○ nepoznato

HERODOT (Ἡρόδοτος), 1/2. st. Grčki liječnik, učitelj Agatinov i učitelj Seksta Empirika, sljedbenik pneumatičke škole. Spis *Liječnik* izgubljen je, a fragmente njegovih internističko-terapeutskih djela nalazimo kod Oribazija. Moguće je da mu valja pripisati i anonimni priručnik o akutnim i kroničnim bolestima.

● *Dijagnoza akutnih i kroničnih bolesti* (Διάγνωσις περὶ τῶν οξέων καὶ χρονίων νοσημάτων) (?)

① *O liječnicima* (Περὶ βοηθημάτων)

○ *Liječnik* (Ἱατρός)

HEROFIL (Ἡρόφιλος), oko 300. pr.n.e. Grčki liječnik, učenik Praksagorin. Djelujući kao učitelj u Aleksandriji, utemeljio je anatomiju kao znanstvenu disciplinu. Najprije je pristajao uz hipokratsko učenje, no kasnije se priklonio empirijsko-skeptičkom tumačenju medicinskih fenomena, načelno se kloneći njihove etiološke interpretacije i ograničavajući se uglavnom na deskripciju. Herofil, doduše, zadržava hipokratsku teoriju o tjelesnim sokovima, ali insistira na središnjoj ulozi mozga u organizmu; bavi se opisom unutrašnjih organa i živčanog sustava, te izgrađuje učenje o pulsu. Brojni njegovi spisi sačuvani su samo fragmentarno.

● *Anatomija* (Ἀνατομικά), *O pulsu* (Περὶ σφυγμῶν), *Rasprava o terapiji* (Θεραπευτικὴ πραγματεία), *O dijeti* (Διαιτητικόν), *Protiv ubičajenih pogleda* (Πρὸς τὰς κοινὰς δόξας), *O porođiljstvu* (Μαιωτικόν)

○ *O očima* (Περὶ ὀφθαλμῶν)

HIPODAM (Ἱππόδαμος), 5. st.pr.n.e. Grčki arhitekt i graditelj, rodom iz Mileta. Navodno je sudjelovao u gradnji Pireja, Turija i Roda, a tradicija mu pripisuje i poseban „hipodamski“ način organizacije gradskih naselja. Aristotel ga spominje i kao teoretičara države.

● *O ustavu* (Περὶ πολιτείας) (?), *O sreći* (Περὶ εὐδαιμονίας) (?)

HIPOKRAT s Kosa (Ἱπποκράτης), oko 460 – oko 370 pr.n.e. Najpoznatiji liječnik antike. O njegovu životu znamo veoma malo: rodio se u liječničkoj obitelji na Kosu, a učitelji su mu bili otac Heraklid i Herodik iz Selimbrije; čini se da je mnogo putovao.

Brojne legende vezane uz njegovo ime ne možemo smatrati pouzdanim povijesnim izvorima. Pripisuje mu se sedamdesetak spisa poznatih pod nazivom *Corpus Hippocraticum*. Riječ je o vrlo heterogenoj zbirci, definitivno sastavljenoj tek u aleksandrijsko doba: najstariji i najmlađi spis dijeli razdoblje od kojih pet stoljeća. Jezgru korpusa vjerojatno čine tekstovi iz biblioteke liječničke škole na Kosu, ali su već vrlo rano u zbirku ušli i spisi konkurentske knidske škole. Problem autentičnosti hipokratskih spisa ni danas nije dokraja riješen. Stoga je i teško procijeniti u koliko je mjeri učenje što ga tradicija pripisuje H. doista njegovo. Sigurno je da je jedno od temeljnih obilježja H. liječničke djelatnosti bilo zaključivanje na temelju pomnog promatranja i sistematiziranja tako dobivenih podataka, shvaćanje organizma kao funkcionalne cjeline, te zabacivanje nadnaravnih uzroka bolesti. Osobitu je pažnju posvećivao prognostici i terapiji, a izuzetno je značajan i njegov doprinos kirurgiji. Nije, međutim, moguće pouzdano tvrditi da je glasovito učenje o tjelesnim sokovima čije miješanje uvjetuje stanje organizma doista formulirao već H. Drugi izvori izvještavaju kako je sve bolesti tumačio djelovanjem plinova koji se stvaraju u tijelu za vrijeme probave, ali je i njihova vjerodostojnost dvojbeno. Spisi hipokratskoga korpusa pisani su jonskim dijalektom, a neki su od njih primjeri najranije grčke proze. Osobit utjecaj u kasnijim razdobljima izvršili su Galenovi komentari H. i njihovi sirijski, arapski, hebrejski i latinski prijevodi.

● *O drevnom liječništvu* (Περὶ ἀρχαίας ἱητρικῆς), *O vrstama zraka, vodama, mjestima* (Περὶ ἀέρων ὕδατων τόπων), *O prognozi* (Προγνωστικόν), *O dijeti kod akutnih bolesti* (Περὶ διαίτης οξέων), *Epidemije 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7* (Ἐπιδημίαι), *O tjelesnim sokovima* (Περὶ χυμῶν), *O ozljedama na glavi* (Περὶ τῶν ἐν κεφαλῇ τραυμάτων), *O bolnicima* (Κατ' ἱητρείου), *O lomovima* (Περὶ ἀγμῶν), *O zglobovima* (Περὶ ἀρθρῶν), *O upotrebi poluge* (Μοχλικόν), *Aforizmi* (Ἀφορισμοί), *Zakletva* (Ὀρκος), *Zakon* (Νόμος), *O predviđanju 1 i 2* (Προρρητικόν), *Koške prognoze* (Κωσκαὶ προγνωσεις), *O liječničkoj vještini* (Περὶ τέχνης), *O prirodnoj čovjeka* (Περὶ φύσιος ἀνθρώπου), *O zdravoj dijeti* (Περὶ διαίτης ὑγιεινῆς), *O vjetrovima* (Περὶ φυσῶν), *O upotrebi tekucina* (Περὶ χρήσιος υγρῶν), *O bolestima 1, 2, 3, 4* (Περὶ νοσῶν), *O oboljenjima* (Περὶ παθῶν), *O mjestima na čovjeku* (Περὶ τόπων τῶν κατ' ἀνθρώπου), *O svetoj bolesti* (Περὶ λεῖπης νόσου), *O ranama* (Περὶ ἐλκῶν), *O šuljevima* (Περὶ αἰμοροϊδῶν), *O dijeti 1, 2, 3* (Περὶ διαίτης),

O snovima (Περὶ ἐνυπνίων), *O unutarnjim oboljenjima* (Περὶ τῶν ἐντος παθῶν), *O ženskoj prirodi* (Περὶ γυναικείης φύσεως), *O prirodi djeteta* (Περὶ φύσεως παιδίου), *O ženskim bolestima* (Περὶ γυναικείων), *O djevojačkim bolestima* (Περὶ παρθενίων), *O začecu* (Περὶ ἐπιγενέσεως), *O anatomiji* (Περὶ ἀνατομῆς), *O rastu zuba* (Περὶ ὀδοντοφυΐας), *O srcu* (Περὶ καρδίας), *O prehrani* (Περὶ τροφῆς), *O vidu* (Περὶ ὄψεως), *O prirodi kostiju* (Περὶ ὀστέων φύσεως), *O liječniku* (Περὶ ἰητροῦ), *O krizama* (Περὶ κρισίων), *O kritičnim trenucima* (Περὶ κρισιμίων), *Pisma* (Ἐπιστολαί), *O žljezdama* (Περὶ ἀδένων), *O tkivima* (Περὶ σάρκων), *O tjelesnim kanalima* (Περὶ συμπίγγων), *O nedonoščetu od sedam mjeseci* (Περὶ ἑπταμήνου), *O nedonoščetu od osam mjeseci* (Περὶ οκταμήνου), *O porodu* (Περὶ γυνῆς), *O neplodnim ženama* (Περὶ ἀφόρων), *O sekciji ploda u maternici* (Περὶ ἐγκατατομῆς ἐμβρύου), *O tjednima* (Περὶ ἑβδομάδων), *O skladnosti* (Περὶ εὐσχημοσύνης), *Upute* (Παραγγέλαι), *Poslanički govor* (Πρεσβευτικός), *Govor uz žrtvenik* (Ἐπιβώμιος).

○ *O ožljedama i oružjima* (Περὶ τραυμάτων καὶ βελῶν).

HIPSIKLO (Ἱψικλῆς), 2. st.pr.n.e. Grčki matematičar i astronom, rodom iz Aleksandrije. Autor je spisa o pravilnim poliedrima koji je pogrešno proglašen četrnaestom knjigom Euklidovih *Elementa* (petnaesta knjiga tematski je bliska prethodnoj, ali ne potječe od H.), te popularnog astronomskeg traktata u kojem se krug prvi put dijeli na 360 stupnjeva.

● 14. knjiga Euklidovih *Elementa*, *Rasprava o izlasku zvijezda* (Δόγος ἀναφορικός)

HIRON (Χίρων), 4. st. Grčki veterinar (H. mu je ime ili pseudonim), autor izgubljena spisa čiji su se fragmenti našli u latinskoj zbirci *Mulomedicina Chironis*.

○ izgubljeni veterinarski spis

I

IKO (Ἴκκος), 5. st.pr.n.e. Grčki sportaš i trener, rodom iz Tarenta. 476. pr.n.e. pobijedio je na olimpijskim igrama u petoboju. Platon hvali njegovu spretnost, odvažnost i umjerenost, nazivajući ga prikrivenim sofistom. Navodno je i pisao o vježbanju atleta i bio blizak pitagorcima.

○ nepoznato

ISIDOR iz Mileta (Ἰσίδωρος), 6. st. Grčki arhitekt i matematičar. Zajedno s Antemi-

jem vodio je gradnju Sv. Sofije u Carigradu. (Njegov nećak, Isidor Mladi, obnovio je kupolu crkve poslije potresa.) Priredio je novo izdanje triju Arhimedovih spisa i sastavio komentar uz Heronov spis *O lukovima*.

○ komentar uz Heronov spis *O lukovima*, izdanja Arhimedovih spisa

J

JAVOLEN Prisko, Gaj Oktavije Tidije Tosanije (Gaius Octavius Tadius Tossanus Iavolenus Priscus), 1/2. st. Rimski pravnik i političar; vršio je razne visoke državne službe, vodio školu sabinijevaca u Rimu i obavljao dužnost pravnog savjetnika u carskom vijeću. Učenik mu je bio Salvije Julijan. Pored epitoma starijih autora sastavio je četрнаest knjiga *Pisama*, zbirku sjajno izvedenih analiza pravnih slučajeva i problema.

● *Pisma (Epistulae)*

JUBA II (Ἰόβας), 1. st.pr.n.e./1. st. Kralj Mauretanije, odgojen u Italiji. Njegova plodna spisateljska djelatnost obuhvaćala je, uz povijesne studije, i brojne kompilacije različitih latinskih i grčkih djela, te radove s mnogih drugih područja znanosti i kulture (etnologija, jezikoslovlje, slikarstvo, kazališna umjetnost, botanika, farmakologija). Djela su mu samo fragmentarno sačuvana.

● *Sličnosti* (Ὁμοιώτητες), *O slikarstvu* (Περὶ γραφικῆς), *Povijest kazališta* (Θεατρικὴ ἱστορία), *O propadanju govora* (Περὶ φθορᾶς λέξεως).

○ izgubljeni spisi o botanici i farmakologiji

JULIJAN (Iulianus), 6. st. Rimski pravnik i učitelj prava u Carigradu. Sabrao je konstitucije cara Justinijana iz 535–555. i objavio ih u obliku privatne zbirke. Djelo je sačuvano u skraćenu i prerađenu obliku.

● Julijanova epitoma (Epitome Iuliani).

JULIJAN, Lucije Oktavije Kornelije Salvije ~ Emilijan (Lucius Octavius Cornelius Salvius Iulianus Aemilianus), oko 100. do oko 170. g. Rimski pravnik porijeklom iz Hadrumeta (Afrika), učenik pravnika Javolena Priska i kasnije voditelj škole sabinovaca u Rimu. Postigao je značajnu političku karijeru (konzul 148. g.), a sudjelovao je u carskom savjetu cara Hadrijana koji mu je već u dobi od oko 25 godina povjerio redakturu tzv. *Tajnog edikta* (*Edictum perpetuum*) objavljenog oko 130. g. Svojim djelima stekao je izvanredan ugled i predstavljao jednog od najboljih rimskih klasičnih

pravnik. Njegova *Digesta* bila su, vjerojatno, uzor istoimenom Justinijanovu djelu. Svojom je djelatnošću J. raskrčio dalje pravce razvoju rimskog prava.

● *Zbirka pravnih propisa* (90 knjiga) (*Libri digesta*), *Pitanja* (*Quaestiones*)

○ *Komentar djelu Ursija Feroksa* (*Libri ad Urseium Ferozem*), *Komentar uz Minicija* (*Libri ad Minicium*), *O proturječnostima* (*Liber de ambiguitatibus*)

JULIJAN Teurg (Ἰουλιανός), 2. st. Grčki čudotvorac koji je navodno za vrijeme Marka Aurelija izvodio čudesa. Djela su mu izgubljena. Krivo mu se pripisuju kaldejska proroštva u heksametrima. Njegov otac i imenjак napisao je izgubljen spis *O demonima*.

○ *Upute* (Ἐπισημητικὰ), *O zonama* (Περὶ τῶν ζωνῶν).

JULIJE Paulo (Iulius Paulus), 2/3. st. Rimski pravni pisac; djelovao je kao advokat i državni službenik u Rimu. Prognan od Elagabala, vratio se u Rim za Aleksandra Severa i opet posvetio svojim ranijim dužnostima. Njegov je spisateljski rad bio vrlo plodan i raznovrstan: sačuvalo nam se osamdesetak naslova. O ugledu što ga je uživao i kod suvremenika i kasnije svjedoči i znatan udio što ga njegovi citati zauzimaju u zbirci *Digesta*.

● *Komentar uz pretorov edikt* (*Ad edictum praetoris*), *Komentar uz edikt kurulskih edila* (*Ad edictum aedilium curulium*), *Komentar uz Elijev i Sencijev zakon* (*Ad legem Aeliam Sentiam*), *Komentar uz Cincijev zakon* (*Ad legem Cinciam*), *Komentar uz Falcidijev zakon* (*Ad legem Falcidiam*), *Komentar uz Fufijev i Kaninijev zakon* (*Ad legem Fufiam Caniniam*), *Komentar uz Julijev zakon* (*Ad legem Iuliam*), *Komentar uz Julijev i Papijev zakon* (*Ad legem Iuliam et Papiam*), *Komentar uz Velejev zakon* (*Ad legem Velleiam*), *Komentar uz municipalni zakon* (*Ad municipalem*), *Komentar uz Neracija* (*Ad Neratium*), *Komentar uz govor božanskog Severa* (*Ad orationem divi Severi*), *Komentar uz govor božanskih Marka Antonina i Komoda* (*Ad orationem divorum Marci Antonini et Commodi*), *Komentar uz Plaucija* (*Ad Plautium*), *Komentar uz Sabina* (*Ad Sabinum*), *Komentar uz senatsko mišljenje izneseno na prijedlog Klaudijev* (*Ad senatus consultum Claudianum*), *Komentar uz senatsko mišljenje izneseno na prijedlog Tertulijev* (*Ad senatus consultum Tertullianum*), *Komentar uz Velejana* (*Ad Velleianum*), *Komentar uz Vitelija* (*Ad Vitellium*), *O dodjeli zemljišta oslobođenicima* (*De*

adsignatione libertorum), *O vrstama preljuba* (*De adulteriis*), *Posebna knjiga o vrstama preljuba* (*Liber singularis de adulteriis*), *O prizivima* (*De appellationibus*), *O censusima* (*De censibus*), *O presudama centumvira* (*De centumviralibus iudiciis*), *O postupcima* (*De cognitionibus*), *O sastavljanju formula* (*De conceptione formularum*), *O zahtjevu za povratom miraža* (*De dotis repetitione*), *O oslobađanju od tutorstva* (*De excusationibus tutelarum*), *O stupnjevima srodstva, rodacima po tazbini i njihovim nazivima* (*De gradibus et adfinibus et nominibus eorum*), *O prekršajima spram osobe* (*De iniuriis*), *O preuzimanjima obveza žena* (*De intercessionibus feminarum*), *O kodicilnom pravu* (*De iure codicillarum*), *O fiskalnom pravu* (*De iure fisci*), *O nepoznavanju prava i činjenica* (*De ignorantia iuris et facti*), *Drugo izdanje o tutorskoj jurisdikciji* (*De iurisdictione tutelarum editio secunda*), *O sporu o slobodi* (*De liberali causa*), *Posebna knjiga o davanju slobode* (*De libertatibus dandis*), *O dužnosti gradskog prefekta* (*De officio praefecti urbis*), *O dužnosti stražarskog prefekta* (*De officio praefecti vigilum*), *O dužnosti tutorskog pretora* (*De officio praetoris tutelarum*), *Fiskalni spisi* (*Brevia*), *O dužnosti prokonzula* (*De officio proconsulis*), *O kaznama vojnika* (*De poenis militum*), *O kaznama po svim zakonima* (*De poenis omnium legum*), *O dijelovima koji se dopuštaju djeci osuđenih* (*De portionibus quae liberis damnatorum conceduntur*), *O javnim sudskim postupcima* (*De publicis iudiciis*), *O mišljenjima senata* (*De senatus consultis*), *O prešutnim fideikomisima* (*De tacitis fideicommissis*), *O oporukama* (*De testamentis*), *O kamatama* (*De usuris*), *O različitim čitanjima* (*De variis lectionibus*), *Knjige rješenja donijetih pred carskim sudom* (*Decretorum libri*), *Epitome Alfenovih „Digesta“* (*Epitomae Alfeni Digestorum*), *Fideikomisa* (*Fideicommissa*), *O carskim mišljenjima iznijetim na postupcima* (*Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum*), *Institucije* (*Institutiones*), *Bilješke* (*Notae*), *Pravna pravila* (*Regulae*), *Posebna knjiga o pravnim pravilima* (*Regularum liber singularis*), *Pravni odgovori* (*Responsa*), *Mišljenja* (*Sententiae*), *O člancima parnice koja se tiče slobodnog statusa* (*De articulis liberalis causae*), *O recipročnim tužbama* (*De concurrentibus actionibus*), *O pravu na tužbu* (*De iure libellorum*), *O kaznama građana* (*De poenis paganorum*), *O drugoj oporuci* (*De secundis tabulis*), *Epitome Labeonovih „Ugovora“* (*Epitomae Labeonis Pactanum*), *Priručnici* (*Manualium libri*), *Pravna pitanja* (*Quaestiones*).

○ *Komentar uz Katonovo pravilo* (*Ad regu-*

lam *Catonianam*), *Komentar uz mišljenje senata izneseno na prijedlog Orficija (Ad senatus consultum Orfitianum)*, *O tužbama (De actionibus)*, *O darovanju među mužem i ženom (De donationibus inter virum et uxorem)*, *O izvanrednim krivnjama (De extraordinariis criminibus)*, *O obliku oporuke (De forma testamenti)*, *O oporuci koja je suprotna dužnosti (De inofficioso testamento)*, *O značenju sredstva (De instrumenti significatione)*, *O patronatskom pravu (De iure patronatus)*, *O patronatskom pravu koje proizlazi iz Julijeve i Papijeva zakona (De iure patronatus quod ex lege Iulia et Papia venit)*, *O pojedinačnom pravu (De iure singulari)*, *O zakonima (De legibus)*, *O zakonskom nasljeđivanju (De legitimis hereditatibus)*, *O dužnosti prisjednika (De officio adsectorum)*, *O zalaganju (Hypothecaria)*

JUNIJE Brut, Marko (Marcus Iunius Brutus), 2. st.pr.n.e. Rimski pravni pisac, jedan od utemeljitelja rimske pravne znanosti. Napisao je tri knjige o građanskom pravu u obliku dijaloga.

● *O građanskom pravu (De iure civili)*

JUNIJE GRAKHAN, Marko (Marcus Iunius Gracchanus), 2. st.pr.n.e. Rimski povjesničar, autor spisa o državnom pravu u najmanje 7 knjiga. Prema nekim izvorima pravnik Julije Kongo što ga spominju Lucilije i Ciceron i Grakhan ista su osoba.

● *O ovlaštenjima (De potestatibus)*

JUSTINIJAN, Flavije Petar Sabatije (Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus), 482–565. Rimski car od 527. do 565. godine. Poduhvatio se kodifikacije svekolikog rimskog prava: njegovo je zakonodavno djelo poznato pod naslovom *Corpus Iuris Civilis*, a sastoji se od više dijelova koji su postepeno nastajali (*Codex Iustinianus*, *Digesta*, *Institutiones*). Zbirka što ju je Justinijan također nakanio pridružiti postojećima nije ugledala svjetlo.

● *Corpus građanskog prava (Corpus Iuris Civilis)*

JUVENCIJE Celz Tit Aufidije Henije Severijan, Publije (Publius Iuvenius Celsus Titus Aufidius Hoenius Severianus), 1/2. st. Rimski pravnik, član Hadrijanova carskog vijeća i poglavar škole prokulijevaca u Rimu. Autor je jedine definicije prava koja je doprla do nas, a potječe iz pera rimskog pravnik: *Ius est ars boni et aequi*.

● *Digesta (Digesta)*, *Komentari (Commentarii)*, *Pisma (Epistolae)*, *Pravna pitanja (Quaestiones)*, *Pravni odgovori (Responsa)*, djelo nepoznata naslova

K

KALISTRAT¹ (Καλλίστρατος), 3. ili 4. st. Grčki pisac. Sastavio je četrnaest opisa kojima vidljivo se povodeći za djelima obojice Filostrata.

● *Pomni opisi (Ἐκφράσεις)*

KALISTRAT² (Callistratus), 3. st. Rimski pravnik, vjerojatno grčkog podrijetla. Njegov najvažniji spis o javnom pravu osobitu je pažnju poklanjao istočnom dijelu carstva.

● *O fiskalnom i javnom pravu (De iure fisci et populi)*, *O postupcima (De cognitionibus)*, *Pravna pitanja (Quaestiones)*, *Komentar uz edikt o pravnim savjetima (Ad edictum monitorium)*.

○ *Institucije (Institutiones)*

KASCELIJE, Aulo (Aulus Cascellius), 1. st. pr.n.e. Rimski pravnik. Od njegova opusa sačuvalo se tek nekoliko citata, a jedini naslov nekog njegova djela što ga znamo možda se nije odnosio na pravni spis.

● nepoznato

○ *Knjiga dobrih izraza (Liber bene dictorum)*

KASIJE Feliks (Cassius Felix), 5. st. Rimski liječnik rodom iz Cirte; djelovao je u Africi. Sakupljao je i prevodio grčke medicinske spise, osobito Galena.

● *O medicini (De medicina)*

KASIJE Ijatrosofist (Cassius Iatrosophites), 3. st. (?). Grčki liječnik, blizak tzv. školi pneumaticara.

● *Liječničke nedoumice i prirodni problemi (Ἰατρικαὶ ἀπορίαι καὶ προβλήματα φυσικά)*.

KASIJE LONGIN, Gaj (Gaius Cassius Longinus), 1. st. Rimski političar i pravnik, učenik Masurija Sabina i poglavar škole sabinijevaca u Rimu. Glavno mu je djelo komentar o građanskom pravu što ga je kasnije u sažetu obliku preradio Javolen.

● *Knjige o građanskom pravu (Libri Iuris Civilis)*

KATON, Marko Porcije Licinijan (Marcus Porcius Licinianus Cato), 2. st.pr.n.e. Rimski pravni pisac, najstariji sin Katona Starijeg. Autor je opsežnog pravnog komentara, a jedna je važna pravna osnova po njemu dobila ime *regula Catoniana*.

● *O pravnoj znanosti (De Iuris disciplina)*

KLAUDIJE Marcel, Gaj (Gaius Claudius Marcellus), 1. st.pr.n.e. Rimski političar. Autor je knjige o augurskoj vještini koju spominje Ciceron.

- spis o augurskoj vještini

KLAUDIJE Saturnin (Claudius Saturninus), 2. st. (?). Rimski pravni pisac i antikvar. Njegovim se spisom poslužio Tertulijan pri sastavljanju svoje knjige *O vijencu*.

- nepoznato

KLAUDIJE Trifonin (Claudius Tryphoninus), oko 200. Rimski pravnik grčkog podrijetla, član carskog vijeća za Septimija Severa.

● *Rasprave (Disputationes)*, komentari uz Scevoline spise *Digesta* i *Pravni odgovori*

KLEOFANT (Κλεόφαντος), 3. st.pr.n.e. Grčki liječnik iz Aleksandrije. Utemeljio je vlastitu liječničku školu koja je osobito držala do dijetetike, a sastavio je i priručnik o ginekologiji.

- *O ginekologiji (Γυναικεία)*
- *O davanju vina (Περί οίνου δόσεως)*

KLEONID (Κλεονείδης ili Κλεονίδης), 2. st. Grčki teoretičar glazbe. Njegov priručnik o harmoniji sažeto prikazuje Aristoksenovo učenje o tom predmetu.

● *Uvod u harmoniju (Εἰσαγωγή ἁρμονικῆ)*

KORNELIJE Labeon (Cornelius Labeo), 3. st. Rimski pisac religijskih spisa, blizak novoplatonovcima. Protiv njega polemiziraju Arnobije i Makrobije.

○ *O proroštvu Apolona Klarijskoga (De oraculo Apollinis Clarii)*, *O bogovima nastalim iz ljudskih duša (De dis animalibus)*, *Kalendar (Fasti)*, *O bogovima Penatima (De dis Penatibus)*

KORUNKANIJE, Tiberije (Tiberius Coruncanus), 3. st.pr.n.e. Rimski političar i pravnik, prvi plebejski *pontifex maximus*. Prvi je počeo provoditi javna pravna savjetovanja.

- nepoznato

KRITIJA (Κριτίας), 5. st.pr.n.e. Grčki političar i pjesnik, ujak Platonov. Rodio se u staroj atenskoj aristokratskoj obitelji i pridružio Sokratovim učenicima. Kasnije se istakao kao protivnik demokracije i prijatelj Sparte; kao najmoćniji od tzv. tridesetorice ostao je zapamćen po krvavu teroru. Poginuo je u borbi s Trasibulovim pristašama. Njegov raznolik književni opus obuhvaća poeziju, dramu, filozofske i političke spise.

○ *Ustavi u stihovima (Πολιτείαί ἔμμετροί)*, *Aforizmi (Ἀφορισμοί)*, *Pouke (Ὀμιλῖαι)*, *O prirodni ljubavi ili o vrlinama (Περί φύσεως ἔρωτος ἢ ἀρετῶν)*, *Uvodi u govore pred narodom (Δημηγορικὰ προοίμια)*

KRITON (Κρίτων), oko 100. g. Grčki liječnik; djelovao je u Rimu kao osobni liječnik cara Trajana. Osobito se bavio farmakologijom i kozmetikom.

● *O kozmetici (Κοσμητικά)*, *Knjiga o lijekovima (Φαρμακτικὸς βίβλος)*

KSENOKRAT iz Afrodisijade (Ξενοκράτης), 1. st. Grčki liječnik, farmakolog. U njegovu spisu o ljekovitim svojstvima biljne i životinjske hrane znatan udio zauzima ručka medicina i praznovjerje – Galen ga napada kao šarlatana.

● *Vodne životinje u prehrani (Περί τῶν ἐνυδρῶν τροφῆς)*

○ *O koristi od životinja (Περί τῆς ἀπὸ τῶν ζώων ὠφελείας)*, *Nazivi lijekova (Ὄνομασται τῶν φαρμάκων)*, spis o ljekovitim svojstvima biljaka

KSENOKRAT iz Atene (Ξενοκράτης), 3. st.pr.n.e. Grčki kipar i autor spisa o likovnoj umjetnosti.

- spis o toreutici, spis o slikarstvu

L

LELIJE FELIKS (Laelius Felix), 2. st.n.e. (?). Rimski pravnik. Nekoliko redaka iz njegova djela posvećena Kvintu Muciju citira Aulo Gelije. Dvojbena je može li ga se poistovjetiti s Lelijem koji je dvaput spomenut u zbirci *Digesta*.

● *Komentar uz Kvinta Mucija (Ad Q. Mucium)*

LEONIDA iz Aleksandrije (Λεωνίδας), oko 100. n.e. Grčki liječnik, sljedbenik tzv. pneumatske škole u medicini. Ugledan kirurg, možda učenik Agatinov. Neznatni fragmenti očuvani su u Oribazija i Paula s EGINE.

- nepoznato

LEONT iz Pele (Λέων), nepoznato vrijeme. Navodno egipatski svećenik, koji je u apokrifnom pismu Aleksandra Makedonskoga majci Olimpijadi spomenut kao sastavljač djela o egipatskim bogovima. Očuvani su samo neznatni fragmenti.

● *O egipatskim bogovima (Περί τῶν κατ' Αἴγυπτον θεῶν)*

LICINIJE RUFIN (Licinius Rufinus), nepoznato vrijeme. Rimski pravnik, autor dvanaestoknjižnog djela o pravnim osnovama, od kojega se ništa nije sačuvalo.

○ *Pravne osnove (Regulae)*

LIK iz Makedonije (Λύκος), 2. st.n.e. Grčki liječnik, poznat prvenstveno kao anatom i

komentator Hipokrata. Galen ga je očito smatrao utjecajnim tumačem Hipokratovim pa ga je stoga i napao u kraćoj monografiji (Πρός Λύκον)

○ komentar uz Hipokrata, anatomsko djelo

M

MACIJE, Gaj (Caius Matius), 1. st.pr.n.e./1. st.n.e. Rimski pisac. Vitez, prijatelj cara Augusta, vjerojatno i filologa Apolodora iz Pergama, koji mu je posvetio poseban spis. Stručnjak za nasade (po njemu je nazvana vrsta jabuka: *mala Matiana*). Sastavio troknjižni kulinarski priručnik, koji je poznat samo po nazivima svojih sastavnih dijelova. ○ *Kuhar, Podrumar, Priredivač voća* (Cocus, Cellarius, Salgamarius)

MANILIJE, Manije (Manius Manilius), 2. st. pr.n.e. Rimski političar i pravni pisac. Konzul 149. pr.n.e. Ciceron ga hvali kao jednog od utemeljitelja rimske pravne znanosti i uvodi kao jednog od sugovornika u djelu *De re publica*. Spominju se dva njegova juristička spisa: u prvom se navodno raspravljalo o zakonima Nume Pompilija, u drugome o prodajnim formulama.

○ *Spomenici (Monumenta), Prodajne formule (Actiones)*

MARCEL EMPIRIK (Marcellus Empiricus), oko 400. n.e. Rimski medicinski pisac, visok carski činovnik, rodom iz Bordeauxa. Za potrebe vlastitih sinova sastavio zbirku od oko 2500 recepata, koja se završava pjesmom u 78 stihova. Zbirka se prvenstveno oslanjala na Skribonija Larga i tzv. *Plinijevu medicinu*. Sabrana građa nema posebne medicinske vrijednosti, ali je priručnik vrijedan jezičnopovijesni dokument galske varijante vulgarnoga latinskog.

● *Lijekovi (De medicamentis)*

MARCELIN (Μαρκελλίνος), 2. st.n.e. (?). Grčki liječnik. Sastavljač očuvane rasprave o bilu, koja je zanimljiva i po svojem doksografskom djelu, prvenstveno kad je riječ o Herofilu.

● rasprava o bilu

MARIN (Μαρίνος), 2. st.n.e. Grčki liječnik. Anatomski specijalist, autor niza manjih anatomskih rasprava koje su u skromnim citatima posvjedočene u Galena, te opsežna anatomskog priručnika u 20 knjiga koji je Galen sazeo u četiri knjige. Ništa od svega nije sačuvano.

○ ogledi iz anatomije; anatomski priručnik; anatomija mišića; spis o korijenima živaca; komentar uz Hipokratove aforizme.

MARKEL iz Side (Μαρκέλλος), 2. st.n.e. Grčki liječnik i pjesnik. Autor golema didaktičkog spjeva u 42 knjige o ljekovitim sredstvima koja se dobivaju iz životinja, biljaka i kamenja. Samo je neznatan ulomak te goleme cjeline očuvan: 101 heksametar o ljekovitim sredstvima koja se dobivaju iz riba. M. je također za Heroda Atika napisao dvije veće pjesme, od kojih se sačuvalo ukupno 98 stihova.

● *Ljekovita sredstva (Ιατρικά)*

MAZURIJE (MASURIJE) SABIN (Masurius /Massurius/ Sabinus), 1. st.n.e. Rimski pravnik. Vođa tzv. sabinovske pravne škole koja je bila suprotstavljena prokulovskoj. Autor iznimno ugledna udžbenika građanskog prava koji su komentirali Pomponije, Ulpijan, Paulo, te niza manjih pravnih spisa. Od svega su očuvani samo fragmenti.

● *Građansko pravo (Libri III iuris civilis), O krađama (De furtis), Knjige posvećene Viteliju (Libri ad Vitellium), Komentar uz pretorski edikt (Ad edictum praetoris), Pravni odgovori (Responsa), Predsjednikova dužnost (Assessorium), Fasti (Fasti), Zabilješke o domorocima (Commentarii de indigenis). Uspomene (Libri memorialium)*

MATRON (Ματρων), 4. st.pr.n.e. Grčki pjesnik rodom iz maloazijske Pitane. Autor parodijskog didaktičkog spjeva o gastronomiji od kojega su, posredovanjem Atenejevima, sačuvana 122 stiha.

○ *Atička gozba (Δείπνον Ἀττικόν)*

MECIJAN, Lucije Voluzije (Lucius Volusius Maecianus), 2. st. Rimski pravnik, učenik Julijana Salvija, učitelj cara Marka Aurelija. Sačuvano je njegovo manje metrološko djelo o težinama i novčanim vrijednostima, dok su od pravnih djela sačuvani fragmenti.

● *Podjela asa (Assis distributio)*

● *O fideikomisima (De fideicommissis; 16 knjiga), O krivičnom postupku (De iudiciis publicis; 14 knjiga), Komentar zakonu Lex Rhodia (Ex lege Rhodia; na grčkom jeziku)*

MEDICINA PLINII (Plinijeva medicina), 4. st.n.e. Anonimna troknjižna kompilacija sastavljena iz posljednjih 17 knjiga Plinijeva *Prirodopisa* (knj. 20–37). Pučka zbirka lako pripravljivih recepata za liječenje pojedinih bolesti. O njezinoj širokoj upotrebi svjedoči i prerada iz 6. st.n.e., u kojoj su prvobitne tri knjige prerađene i proširene dvjema novima (tzv. *Plinius Valerianus*).

● *Plinijeva medicina (Medicina Plinii)*

MELANTIJE (Μελάνθιος), 4. st.pr.n.e. Grčki slikar, učenik Pamfilov, suvremenik Apelov, pisac izgubljenog programatskog djela o slikarstvu.

○ *O slikarstvu* (Περί ζωγραφικῆς)

MENODOT iz **Nikomedije** (Μηνόδοτος), prva pol. 2. st.n.e. Grčki liječnik, vođa empirijske škole u Aleksandriji, po filozofskom uvjerenju skeptik. Njegova znanstvena metodologija dostupna nam je u obrisima u Galeonovim polemičkim spisima, ali naslovi M. djela nisu poznati.

○ nepoznato

MENON (Μένων) 4. st.pr.n.e. Grčki liječnik i filozof, učenik Aristotelov. Po učiteljevoj narudžbi sastavio medicinsku doksografiju koja je sezala otprilike do 370. pr. n.e. Od inače izgubljenog djela očuvani su ekscerpti na jednom papirusu.

● *Medicinski prikaz / Menonova medicina /* (Συναγωγή ἰατρική / Μενώνεια ἰατρικά/)

MUCIJAN (Mucianus), 6. st.n.e. Prema svjedočenju Kasiodorovu, latinski prevodilac Gaudencijeva *Uvoda u harmoniju*. Ništa bliže o njemu nije poznato. Prijevod je izgubljen.

○ prijevod *Uvoda u harmoniju*

MUCIJE SCEVOLA, Kvint¹ (Quintus Mucius Scaevola /Augur/), 2–1. st.pr.n.e. Rimski političar, ugledan pravni stručnjak. Među njegove učenike ubraja se i Ciceron, koji ga kao sudionika dijaloga predstavlja u trima djelima: *De re publica*, *De emicitia* i *De oratore*.

○ nepoznato

MUCIJE SCEVOLA, Kvint² (Quintus Mucius Scaevola /Pontifex/), oko 140 – oko 82. pr.n.e. Rimski političar i pravnik, sin Kvinta Mucija Scevole Augura. Uz Servija Sulpicija Rufa smatra se najvećim pravnikom iz vremena Republike. Tvorac važnih pravila, tzv. *cautio Muciana* i *praesumptio Muciana*. Pisac prikaza građanskog prava u 19 knjiga te knjige pravnih definicija. Od obojega su sačuvani samo neznatni fragmenti.

● *Građansko pravo (Ius civile), Posebna knjiga deficinija (Liber singularis δρων)*

MUCIJE SCEVOLA, Publije (Publius Mucius Scaevola), 2. st.pr.n.e. Rimski političar i pravnik. Sastavio 10 knjiga o osnovama građanskoga prava; redigirao i tzv. *Velike anale*.

○ *Građansko pravo (Ius civile)*

MULOMEDICINA CHIRONIS, 400. n.e. Kompilacijski veterinarski priručnik koji nosi ime mitskoga Hirona, a pravi mu je sastavljač inače nepoznati Klaudije Hermeros. Djelo je od prvenstvene jezičnopopovijesne važnosti jer je sastavljeno na vulgarnom latinskom, a gotovo iz istog vremena potječe i Vegecijeva prerada kojom je tekst „vraćen“ u književni jezik.

● *Hironov priručnik o liječenju mula (Mulomedicina Chironis)*

MUSTION (Mustio), 6. st.n.e. Afrički liječnik latinskoga jezičnog izraza, autor skraćena prijevoda Soranova ginekološkog priručnika. Vjerojatno prevodio i ekscerpirao i druge grčke stručne tekstove.

● prijevod Soranova ginekološkog priručnika

N

NERACIJE PRISK, Lucije (Lucius Neratius Priscus), 2. st.n.e. Rimski pravnik, vođa prokulovske škole, član carskoga savjeta za Trajana i Hadrijana. Neki su njegovi tekstovi uključeni u *Pandekte*.

● *Pravne osnove (Regulae), Pergamenti (Membranae), Odgovori (Responsa), Pisma (Epistulae), O braku (De nuptiis), Komentar uz Plaucija (Ad Plautium)*

NERVA, Marko Kokcej (Marcus Cocceius Nerva), ? – 33. n.e. Labeonov nasljednik na čelu prokulovske škole. Bez obzira na višestruko uvažavanje i citiranje u kasnijih autorima, naslovi njegovih djela nisu nam poznati.

○ nepoznato

NIKANDAR iz Kolofona (Νικάνδρος), 2. st. pr.n.e. Grčki didaktički pjesnik, autor više prozних stručnih sastavaka. Uvid u njegov pjesnički koncept pružaju dva očuvana didaktička epilija: *Lijekovi protiv ugriza otrovnih životinja* i *Protivotrovi*. Sklon glosiranju vlastitih biranih izraza, neuravnotežene kompozicije, N. se više zanimao za to da poetizira apartne teme nego da pokaže bilo kakav dublji stručni uvid. U tom pogledu, on je u mnogočemu emblematičan za učeno helenističko pjesništvo. Svojim teško dokučivim jezikom i stilskom osobitošću potakao je brojne filološke interpretacije i presudno utjecao na generičku tradiciju didaktičnog pjesništva (Vergilije, Ovidije, Emilije Mecer).

● *Lijekovi protiv ugriza otrovnih zmiya* (Θηριακά), *Protivotrovi* (Ἐλεξήφάρμακα)

● *Izrazi* (Ἰλῶσσαι), *Preobrazbe* (Ἐτεροῦσσημενα), *Etolaska povijest* (Αἰτωλική), *Kolofonska povijest* (Κολοφωνιακή), *Etska*

povijest (Οἰταικά), *O pjesnicima* (Περὶ ποιητῶν), *Tebanska povijest* (Θηβαϊκά), *Sicilija* (Σικελία), *Zbirka postupaka u liječenju* (Ἱδίων συναγωγῆ)

○ *O svim proročistima* (Περὶ χρηστηρίων πάντων), *Poljoprivrede* (Γεωργικά), *Pčelarstvo* (Μελισσοουργικά), *Predviđanja* (Προγνωστικά), *Pjesme o zmijama*

NOTITIA DIGNITATUM, oko 430. n.e. P. u. nim naslovom: *N. d. omnium tam civilium quam militarium* (*Spisak svih građanskih i vojnih službi*). Svojevrsan administrativni priručnik za istočni i zapadni dio Rimskoga Carstva, s preciznim oznakama teritorijalne podjele (prefektura, dijeceze, provincije), s rasporedom vojnih jedinica i njihovih zapovjednika te hijerarhijom državnih činovnika. Opisano stanje uprave Carstva ranije je od datuma nastanka spisa.

● *Spisak časti (Notitia dignitatum)*

O

OFILIJE, Aulo (Aulus Ofilius), 1. st.pr.n.e. Rimski pravnik, učenik Servija Sulpicija Rufa, Cezarov zakonodavni savjetnik. Prvi sastavio komentar uz pretorske edikte. Napisaao brojna diela koja Pomponije s hvalom spominje.

○ komentar uz pretorski edikt; nepoznato

ORIBAZIJE (Ὠρειβάσιος), 4. st.n.e. Grčki liječnik, rodом iz Pergama. Osobni liječnik cara Julijana. Na carev poticaj sastavio prvo hrestomatiju Galenovih tekstova, da bi zatim priredio doksografski priručnik cjelokupne grčke medicine u 70 knjiga. Od toga golemog djela u cijelosti je očuvana jedna trećina (knjige 1–10, 14–16, 21–22, 24–25, 44–51) i izvaci iz nekih od preostalih knjiga. Osobitu važnost O. kompendiju ne daje samo činjenica što su u njemu obrađeni doista svi najvažniji grčki medicinski autori, nego što su neki od njih i doslovce citirani. Taj krupni priručnik sazeo je O. u devet knjiga za potrebe vlastita sina, a sofistu Eunapiju posvetio je raspravu o lako pripravljivim lijekovima u 4 knjige. Neovisno o stručnoj aktualnosti Oribazijevih medicinskih uvjerenja, vrijednost je njegova enciklopedijskog priručnika u povijesti evropske medicine golema.

● *Pregled posvećen sinu Eustatiju* (Σύνοψις πρὸς Εὐστάθιον τὸν υἱόν), *Lako pripravljivi lijekovi /posvećeno Eunapiju/* (Εὐπόριστα /Πρὸς Εὐνάπιον/)

● *Medicinska zbirka* (Ἱατρικαὶ συναγωγαί)

P

PALADIJE iz Aleksandrije (Παλαδῖος), 6. st.n.e. Grčki medicinski pisac. Sastavljao preglede medicinskog učenja, komentirao Hipokrata i Galena.

● *O vrstama vrućice /sažet pregled/* (Περὶ πυρετῶν σύντομος σύνοψις), *O jelu i piću* (Περὶ βρώσεως καὶ πόσεως), *Bilješke uz Hipokratov spis 'O prijelomima'* (Σχόλια εἰς τὸ περὶ ἀγῶν Ἱπποκράτου), *Bilješke uz Galenov spis 'O medicinskim školama'* (Εἰς Γαλήνου περὶ αἰρέσεων σχόλια), *Bilješke uz šestu knjigu 'Epidemija'* (Σχόλια τῆς ἕκτης ἐπιδημίας)

○ komentar uz Hipokratove *Aforizme*

PALADIJE iz Metone (Παλαδῖος), prva pol. 4. st.n.e. Grčki sofist, sastavljač spisa o rimskim svetkovinama, govornik. Možda identičan s adresatom više Libanijevih pisama.

● *O rimskim svetkovinama* (Περὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίους ἑορτῶν)

○ govori

PAPINIJAN, Emilije (Aemilius Papinianus), oko 140–212. n.e. Rimski pravnik, podrijetlom iz Sirije ili Afrike. Učenik Cervidija Scevole, jedan od najuglednijih rimskih jurista. Nakon blještava društvenog uspona (*advocatus fisci, assessor praefecti praetorio, a libellis*; od 203., za vladavine Septimija Severa, *praefectus praetorio*), ubijen 212. na zapovijed vladara Karakale jer ga nije htio opravdati za ubojstvo brata i dionika prijestolja Karakale. Sažet, točan, logičan u svojim formulacijama, P. se zarana nametnuo kao uzoran pravni stručnjak koji se prvenstveno obazire na etičku dimenziju prava.

○ *Pitanja (Quaestiones), Definicije (Definitiones), Odgovori (Responsa), O preljubu (De adulteris)*

PAPINIJE FRONTON (Papinius Fronto), druga pol. 2. st.n.e. Rimski pravnik, sastavljač zbirke tzv. odgovora u najmanje tri knjige. Ništa se поблиže o njemu ne zna.

○ *Odgovori (Responsa)*

PAPINIJE, Sekst (Sextus Papinius), oko 500. n.e. (?). Navodno vrhovni svećenik u doba Tarkvinija Oholog i priređivač zbirke sakralnog prava. Zbirka je nesumnjivo kasnijeg datuma (kraj republike ili početak carstva).

○ *Sveti obred (De ritu sacrorum)*

PAPINIJE JUST (Papinius Iustus), druga pol. 2. st.n.e. Rimski pravnik koji je objavio dvadesetoknjžnu zbirku sažetaka carskih

uredbi, iz koje je osamnaest fragmenata uključeno u *Digesta*

● **Konstitucije (Constitutiones)**

PAULO s Eginie (Παυλος), 7. st.n.e. Grčki liječnik, djelovao u Aleksandriji. Autor sedmokrakog medicinskog priručnika po uzoru na Oribazija. Uvažavan u srednjovjekovlju, preveden na arapski.

● **Rasprava (Πραγματεία)**

PEDIJE, Sekst (Sextus Pedius), 1/2. st.n.e. Rimski pravnik, sastavljač komentara uz pretorski i edilski edikt. U više navrata s poštovanjem ga spominju Paulo i Ulpijan

○ **Komentar uz pretorski edikt (Ad edictum praetoris), Komentar uz edilski edikt (Ad edictum aedilicium)**

PELAGONIJE (Pelagonius), 4. st.n.e. Rimski veterinar, sastavljač priručnika veterinarskih recepata, od čijih se prvobitnih 53 poglavlja očuvalo 31.

● **Veterinarska vještina (Ars veterinaria)**

PLAUCIJE, Marko (Marcus Plautius), 1. st.n.e. Rimski pravnik iz vremena Vespazijanova, o čijem ugledu svjedoči i to da su ga komentirali Neracije, Pomponije, Javolen, Paulo. Temeljni je njegov interes, čini se, ležao u području pretorskog prava (tzv. *ius honorarium*).

○ **nepoznato**

POLIB (Πόλυβος), oko 400. pr.n.e. Grčki liječnik, zet Hipokratov. Smatra se autorom znamenita spisa *O ljudskoj prirodi*, koji je uključen u *Corpus Hippocraticum*. U njem se Empedoklova tetradna počela primjenjuje na učenje o četirima sokovima ljudskog tijela i time pruža osnova za kasniju razradu učenja o četiri temperamenta.

● **O ljudskoj prirodi (Περί φύσεως ανθρώπου)**

POLIKLIT (Πολύκλειτος), 5. st.pr.n.e. Grčki kipar, jedan od najznačajnijih kipara cjelokupne antike. Autor teorijskog djela o razmjeru koje je poznato samo po skromnim navodima u Plinija Starijeg.

● **Razmjer (Κανών)**

POMPONIJE, Sekst (Sextus Pomponius), druga pol. 2. st.n.e. Rimski pravnik iz vremena Antonina Pija. Ugled mu se temelji prvenstveno na kratkoj povijesti rimskoga prava, iz koje su dijelovi koji govore o postanku prava i magistrata te o značajnim pravicima preuzeti u zbirku *Digesta*. Civilnim pravom bavio se u obliku komentara uz Sabina, Kvinta Mucija i Plaucija. Komentari

rao i pretorski edikt, sastavio monografije o fideikomisima, stipulacijama, senatskim mišljenjima. Kazuističku građu prikupio u dvjema zbirnama (*Pisma i Različiti odjelci*). Osim prvospomenutog pravnopovijesnog priručnika, goleme Pomponijeva produkcija s više od 300 knjiga u potpunosti je izgubljena.

● **Priručnik (Enchiridion)**

○ **Komentar uz edikt (Ad edictum), Fideikomis (Fideicommissum), Stipulacija (Stipulatio), Senatska mišljenja (Senatus consulta), Komentar uz Kvinta Mucija (Ad Q. Mucium), Komentar uz Sabina (Ex Sabino), Komentar uz Plaucija (Ex Plautio)**

PRAKSAGORA s Kosa (Πραξαγόρας), druga pol. 4. st.pr.n.e. Grčki liječnik, vođa glasovite otočke medicinske škole, učitelj Herofilov. Inovirao učenje o tjelesnim sokovima (ustanovio ih 10). Bavio se proučavanjem bila, etiologijom, simptomatikom i terapijom.

○ **Prirodnoznanstvena pitanja (Φυσικά), Anatomija (Ανατομή), O bolestima (Περί νοσίων), O tuđim bolestima (Περί τῶν ἀλλοτριῶν παθῶν), Prateći znaci (Τὰ συνεδρευόντα), Dodatne pojave (Τὰ ἐπιγυνομένα), Vrste liječenja (Περί θεραπειῶν), Uzroci, bolesti, liječenja (Αἷτια, πάθη, θεραπείαι)**

PROKUL (Proculus), 1. st.n.e. Rimski pravnik, poznat prvenstveno po tome što je naslijedio Antistija Labeona u vodstvu njegove pravne škole koja se otada po njemu naziva prokulovska (*Proculiani*). Opreke između prokulovaca i druge znamenite pravne škole, Sabinove, koja je bila višestruko isticana u antici, danas se teško može podrobno obrazložiti. Tomu je svakako razlog i to što je od izvornih Prokulovih doktrinarnih stavova očuvano svega 33 fragmenta, koliko ih je preuzeto u *Digesta*.

● **Pisma (Epistulae)**, fragmenti pravnih djela

RUF (Ρούφος), nepoznato vrijeme. Grčki muzikološki pisac, autor jedne povijesti glazbe (u 5 knjiga) i povijesti drame (u 8 knjiga) o kojima postoje napomene u Fotija. Pod R. imenom spominje se i jedna povijest Rima, ali nije sigurno radi li se o istoj osobi. ○ **Povijest dramske umjetnosti (Δραματική ιστορία), Povijest glazbene umjetnosti (Μουσική ιστορία), Povijest Rima (Ρωμαϊκή ιστορία).**

RUF iz Efeza (Ρούφος), 1/2. st. Grčki liječnik i medicinski pisac, autor velikog broja

monografija o pojedinim bolestima. Bavio se i anatomskim nazivljem. Premda je autentičnost pojedinih njegovih spisa dvojbeno, utjecaj njegovih spisa na autore kasne antike i na arapske liječnike je nesumnjiv.

● *O bolesti bubrega i mjehura* (Περὶ τῶν ἐν νεφροῖς καὶ κύστει παθῶν), *O satirijazi i gonoreji* (Περὶ σατυριασμοῦ καὶ γονορροίας), *O lijekovima za čišćenje* (Περὶ τῶν φαρμάκων καθαρτικῶν), *O nazivima dijelova ljudskog dijela* (Περὶ ὀνομασίας τῶν τοῦ ἀνθρώπου μορίων), *O razrezivanju dijelova ljudskog tijela* (Περὶ ἀνατομῆς τῶν τοῦ ἀνθρώπου μορίων), *O kostima* (Περὶ ὀστέων), *Liječnička pitanja* (Ἰατρικὰ ἐρωτήματα), *Pregled pojačanih srčanih udaraca* (Σύνολος περὶ σφυγμῶν), *O kostobolji* (Περὶ τῶν κατὰ ἄρθρα νοσημάτων; lat. prijevod: *De podagra*), *O spolnim organima* (Περὶ ἀφροδισίων), *O sredstvima za povraćanje* (Περὶ ἐμέτων), *O krvi* (Περὶ αἵματος) ○ *O djeliti* (Περὶ διαίτης), *O lijekovima za rane* (Περὶ τραυματικῶν φαρμάκων), *O otrovima* (Περὶ φαρμάκων τοξικῶν), *O ozljedama zglobova* (Περὶ τραυματισμοῦ ἄρθρων), *O drevnoj medicini* (Περὶ ἀρχαίας ἱατρικῆς), *Knjige o njegovanju* (Θεραπευτικὰ βιβλία), *O ljekovitim biljkama* (Περὶ βοτανῶν), *O ludilu* (Περὶ μελαγχολίας), *O nestručnjacima* (Περὶ ἰδιώτας), *O očima* (Περὶ ὀφθαλμῶν), *O ljudima koje je ugrizao nestrupas pas* (Περὶ λυσσοδῆκτων), *O akutnim i kroničnim bolestima* (Περὶ ὀξείων καὶ χρόνιων παθῶν), *O vanjskim bolestima* (Περὶ τῶν ἐκτὸς παθῶν μούσββλος), *O vrućici* (Περὶ πυρετῶν), *Knjiga o liječničkoj znanosti* (Μονόβιβλος τῶν κατ' ἱατρείου ἱατρῶν), *O rađanju* (Περὶ τοῦ τίκτειν), *Izlaganje medicinske znanosti* (Ἰατρικὴ ἐπιτήρησις), *O mokraći* (Περὶ οὐρῶν), *O rakoravanju* (Περὶ ἀνδραποδισμοῦ), *Komentar Hipokratovoj knjizi o položaju zraka i vode* (Εἰς τὸ Ἰπποκράτους περὶ ἀέρων ὑδάτων τόπων), *Komentar za Hipokratove mudre izreke* (Εἰς τοὺς Ἰπποκράτους ἀφορισμούς), *Komentar uz prvu Hipokratovu knjigu uputa* (Εἰς τὸ Ἰπποκράτους πορηητικὸν πρῶτον), *Komentar za Hipokratovu knjigu o sokovima* (Εἰς τὸ Ἰπποκράτους περὶ χυμῶν), *Komentar Hipokratovim knjigama o epidemiji* (Εἰς τὰ Ἰπποκράτους ἐπιδημίας)

S

SATIR (Σάτυρος), 2. st. Grčki liječnik, Galenov učenik. Autor komentara uz Hipokratove spise.

○ nepoznato

SEKST Placit (Sextus Placitus), 5/6. st.

Rimski liječnik, autor djela o lijekovima životinjskog porijekla (u 34 poglavlja) u kojem pojedinim životinjskim organima dodjeljuje farmakopejsku ili kozmetičku ulogu. *Jezik obiluje oblicima vulgarnog latinskog jezika.*

● *O lijekovima od životinja* (*De medicamentis ex animalibus*)

SEKSTIJE Niger, Kvint (Quintus Sextius Niger), 1. st. Autor jednog medicinskog djela koje je poslužilo kao izvor Pliniju Starijem i Dioskuridu.

○ *O ljekovitom drveću* (Περὶ ὕλης ἱατρικῆς)

SERAPION iz Aleksandrije (Σεραπίων), 2. st.pr.n.e. Grčki liječnik, osnivač „empirijske“ škole koja je istraživanja i eksperiment pretpostavila svim ostalim medicinskim postupcima. Spominje ga Galen.

● *O razlikovanju* (Περὶ τὰς διαφέσεις), *Upute za njegovanje* (Θεραπευτικὰ)

SEREN, Kvint (Quintus Serenus ili Serenius), 3. st. Rimski autor zbirke receptata (63 recepta) u 1107 slabo građenih heksametara. U tom tekstu autor pregleda ljudsko tijelo od glave do pete i daje recepte za pojedine bolesti ili tegobe. Recepti su pokupljeni iz različitih izvora (ponajviše iz Plinija Starijeg), a među medicinske recepte umiješani su i magijski recepti, te čarobnjačke formule.

● *Medicinska knjiga* (*Liber medicinalis*)

SILANION (Σιλανίων), 4/3. st.pr.n.e. Grčki kipar porijeklom iz Atene. Proslavio se izradom Platonova portreta. Autor je jednog teorijskog djela o proporcijama (čiji je samo naslov sačuvan u Vitruvijevu latinskom prijevodu).

○ *Propisi o proporcijama* (*Praecepta symmetriarum*)

SKRIBONIJE Larg (Scribonius Largus), 1. st. Osobni liječnik cara Klaudija. Autor djelomično sačuvane zbirke od 271 recepta, koje je S. djelomično sam smislio, a djelomično preuzeo iz starijih izvora.

○ *Sastojci* (*Compositiones*)

SORAN (Σώρωνος), 2. st. Grčki liječnik porijeklom iz Efeza. Živio i djelovao prvo u Aleksandriji, a potom u Rimu. Posljednji je predstavnik filozofskog pristupa medicini. Slavu je stekao kao glavni pristalica i predvodnik metodičke škole i izvrstan ginekolog. Spisi, koji se bave različitim granama medicine, djelomično su sačuvani, neki u

latinskim prijevodima i preradama. Djela mu se odlikuju lijepim stilom.

● *Četiri knjige o ženskim bolestima* (Γυναικεία βιβλία δ'), *O akutnim i kroničnim bolestima* (Περὶ δξέων καὶ χρονίων παθῶν – u lat. preradi)

● *Životi liječnika, smjerovi i škole* (Βίαι ζωτῶν καὶ ἀρέσεις καὶ συντάγματα βωλιαί), *O značenju naziva ljudskog tijela* (Περὶ ἐτυμολογιῶν τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου), *O sjemenu i izlijeganju životinja* (Περὶ σπέρματος καὶ ζωογονίας), *O uzrocima bolesti* (Περὶ παθῶν αἰτιῶν), *O zajedničkim oblicima bolesti* (Περὶ κοινοτήτων), *O vrućici* (Περὶ πυρετῶν), *Spis o čistoći* (Ἐπιπέδων), *O pomaganju* (Περὶ βοηθημάτων), *Prijatelj medicinske vještine* (Φιλίατρος), *O spravljanju lijekova* (Περὶ φαρμακείας), *Knjiga o upotrebi lijekova* (Μονοβιβλίον φαρμακευτικόν), *Rasprava o vidu* (Ὀφθαλμικός), *Kirurgija* (Χειρουργούμενα), *O povezima* (Περὶ ἐπιδέσμων), *Prijeporna pitanja* (Προβλήματα); komentari uz Hipokrata; filozofski spis: *Četiri knjige o duši* (Περὶ ψυχῆς βιβλία δ').

SOSTRAT (Σώστρατος), 1. st.pr.n.e. Grčki liječnik i prirodoslovac. Djelovao je u Aleksandriji. Njegovim su se djelima koristili Elijan i drugi autori.

○ *O životinjama* (Περὶ ζώων), *O ranama i ugrizima* (Περὶ βλητῶν καὶ δακέτων)

T

TARKVICIJE Prisko (Tarquitijs Priscus), 1. st.pr.n.e. Rimski pisac i proučavatelj starina. Bavio se istraživanjem religijskih i magijskih etrusčanskih tekstova (tzv. *disciplina Etrusca*).

● *O etrusčanskoj znanosti* (*De Etrusca disciplina*), *O božanskom* (*De rebus divinis*)

TEMISON (Θεμισών), Augustovo doba. Grčki liječnik porijeklom iz Laodikeje. Učenic Asklepijada iz Pruse i jedan od utemeljitelja „metodičke“ medicinske škole.

● *O povratnoj vrućici* (Περὶ περιοδικῶν πυρετῶν), *O akutnim bolestima* (Περὶ δξέων παθῶν), *O kroničnim bolestima* (Περὶ χρονικῶν παθῶν)

TEODOR Priscijan (Theodorus Priscianus), oko 400. g. Rimski liječnik, Vindicijanov učenik. Autor je udžbenika za spravljanje lijekova od kojeg se sačuvao latinski prijevod (od originala, pisana grčki, sačuvan je samo naslov), te jednog spisa o glavobolji i epilepsiji.

● *Knjiga o domaćim lijekovima* (Εὐπορίστων)

○ *Prirodne tegobe* (*Physical*)

TEOFIL (Theophilus), 6. st. Rimski pravnik, učitelj prava u Carigradu. Jedan od najistaknutijih suradnika cara Justinijana pri izradi *Kodeksa*, *Digesta* i *Institucija*. Napisao je, na grčkom, i jednu parafrazu *Institucija*.

● parafraze Justinijanovih *Institucija*

TERENCIJE Klement (Terentius Clemens), 2. st. Rimski pravnik, autor jednog komentara pravnih pitanja u 20 knjiga.

● *Komentar uz Julijev i Papijev zakon* (*Ad legem Iuliam et Papiam*)

TERTULIJAN (Tertullianus), oko 200. g. Rimski pravnik, autor dvaju pravnih djela. Neki ga poistovjećuju s istoimenim crkvenim piscem.

● *Krivični postupci* (*Quaestiones*), *O imovini stečenoj vojnom službom* (*De peculio castrensi*)

TESAL iz Trala (Θεσσαλός), 1. st. Grčki liječnik, živio i djelovao u Rimu za cara Nerona. Poslije Temisona predvodnik „metodičke“ medicinske škole. U jednom pismu caru Neronu izložio je svoje poglede na medicinu.

● *O zajedničkim oblicima bolesti* (Περὶ κοινοτήτων), *O načinu istraživanja* (Περὶ μεθόδου), *Usporedbe bolesti* (Συγκριτικὰ), *O dijetetici*, *o kirurgiji*, jedan astrološko-medicinski traktat, pismo Neronu

TESAL iz Kosa (Θεσσαλός), 4. st.pr.n.e. Grčki liječnik, Hipokratov sin. Smatrao se suradnikom i suautorom svog oca. Pod njegovim se imenom sačuvao govor upućen atenskoj narodnoj skupštini.

● govor atenskoj narodnoj skupštini

TICIJE Ariston (Titius Aristo), 1/2. st. Rimski pravnik, savjetnik cara Trajana, prijatelj Plinija Mlađeg (koji mu je uputio više svojih pisama). Bavio se uspješno advokatskom praksom. Autor je komentara uz starije pravne autore.

○ *Rasprava Papiska i Jasona* (Διάλεξις Παπύσκου καὶ Ἰάσονος)

TREBACIJE Testa, Gaj (Gaius Trebatius Testa), oko 80. do 4. pr.n.e. Rimski pravnik, prijatelj Ciceronov, pravni savjetnik Cezara i Augusta. Citira ga često Makrobije. ○ *O svetinjama* (*De religionibus*), *O građanskom pravu* (*De civili iure*)

TRIBONIJAN, Gaj (Gaius Tribonianus), 6. st. Rimski pravnik i visoki činovnik cara Justinijana. Prvo član komisije za kodifikaciju rimskog prava, a potom njezin predsjednik. Svoje izuzetne sposobnosti pravnika i organizatora u cijelosti posvetio velikom zadatku pravne kodifikacije. Poslije izrade *Kodeksa* i *Digesta*, s Dorotejem i Teofilom priredio je i *Institucije*, te novo izdanje *Kodeksa* (tzv. *Codex repetitae praelationis*). Vjerojatno je autor i većeg broja novela uz *Institucije* (novih zakona kao dodataka postojećim kodeksima), koje je izrađivao sve do smrti (oko 545. g.). Po njegovim uputama i pod njegovim nadzorom vršene su i ispravke, odnosno dopune u pravnim izvorima uvrštenim u *Kodeks* (tzv. *emblemata Triboniani*). Prema opće prihvaćenom mišljenju riječ je o pravniku izuzetnih sposobnosti koji je presudno utjecao na oblikovanje Justinijanove kodifikacije.

● *Novi Justinijanovi zakoni* (*Novellae Iustiniani*), dopune pravnih izvora

U

ULPIJAN, Domicije (Domitius Ulpianus), oko 170. do 228. g. Rimski pravnik porijeklom iz Tira (Fenikija). Školovao se u Rimu, gdje postaje Papinijanov pomoćnik (*assessor*) zajedno s Julijem Paulom. Za cara Elogabala prognan iz Rima, vraća se za Aleksandra Severa koji ga postavlja za pretorijanskog prefekta. Na toj je funkciji ubijen od pretorijanca bilo zbog svoje strogosti, bilo zbog svojih namjera da zakonskim intervencijama ograniči privilegije i moć ove vojničke elite. Osim velikog teorijskog znanja U. je stekao i znatno iskustvo u birokratskom aparatu obavljajući za vrijeme Septimija Severa i Karakale važne činovničke funkcije (*magister a libellis, praefectus annonae*). Bio je vrlo plodan pisac (ostavio je 280 knjiga raznih spisa) iz čijeg je djela crpljena vrlo obilna građa za izradu Justinijanovih *Digesta* (oko trećine *Digesta* citati su Ulpijanovih djela). Najopsežnije mu je djelo *Komentar pretorskom ediktu* u 81 knjizi, te djelo o civilnom pravu (*Libri ad Sabinum*) u 51 knjizi (djelo je ostalo nedovršeno). Pod U. imenom sačuvano je djelo *Liber singularis regularum*. Možda se radi ipak o kasnijoj preradi kojeg njegova drugog djela.

● *Pojedinačna knjiga pravila* (*Liber singularis regularum*)

● *Komentar pretorskom ediktu* (*Ad edictum praetoris*), *Komentar edikta kurulskih edila* (*Ad edictum aedilium curulium*), *Knjige upućene Masuriju Sabinu* (*Libri ad Masurium Sabinum*), *Javne rasprave* (*Disputa-*

tionum publicarum libri X), *Odgovori* (*Responsorum libri II*), *Institucije* (*Institutionum libri II*), *Mišljenja* (*Opinionum libri VI*), *Pravila* (*Regularum libri VII*), *O zarukama* (*Liber singularis de sponsalibus*), *Fideikomisi* (*Fideicommissorum libri VI*), *O prizivima* (*De appellationibus libri IV*), *Komentar Elijevu i Sentijevu zakonu* (*Ad legem Aeliam Sentiam libri IV*), *Komentar zakonu Julija i Papija* (*Ad legem Iuliam et Papiam libri XXI*), *O preljubu* (*De adulteriis libri V*), *O dužnosti prokonzula* (*De officio proconsulis libri X*), *O dužnosti konzula* (*De officio consulis libri III*), *O dužnosti konzulara* (*De officio consularium*), *O dužnosti kvestora* (*De officio quaestoris*), *O dužnosti gradskog prefekta* (*De officio praefecti urbi*), *O dužnosti zapovjednika policije* (*De officio praefecti vigilum*), *O dužnosti državnog upravitelja* (*De officio curatoris rei publicae*), *O oslobođenju od obaveza* (*De excusationibus*), *O dužnosti tutorskog pretora* (*De officio praetoris tutelaris*), *O svim vrstama sudova* (*De omnibus tribunalibus libri X*), *O cenzu* (*De censibus libri VI*), *Pandekte* (*Pandectarum libri X*), bilješke uz Marcelove *Digesta* i Papinijanove *Odgovore*

ULPIJE Marcel (Ulpus Marcellus), 2. st. Rimski pravnik, savjetnik careva Antonina Pija i Marka Aurelija. Pisao o raznim pravnim pitanjima, te komentare starijim pravnim djelima.

● *Zbirka pravnih propisa* (*Digestorum libri XXXI*), *Komentar Julijevu i Papijevu zakonu* (*Ad legem Iuliam et Papiam libri VI*), *Odgovori* (*Responsarum liber singularis*), *O dužnosti konzula* (*De officio consulis*), *Bilješke uz Julijanove Digesta* (*Notae ad Iuliani Digesta*), bilješke uz Pomponijeva *Pravila*

V

VALERIJE Mesala (Augur), Marko ~ ~ Ruf (Marcus Valerius Messalla [Augur] Rufus), 1. st.pr.n.e. Rimski političar (augur 55. pr.n.e. – odakle potječe njegov nadimak –, konzul 53. pr.n.e.) i pisac. Bavio se proučavanjem ustrojstva rimske obitelji i religije. ● *O obitelji* (*De familiis*), *O auspicijama* (*De auspiciis*)

VENULEJ Saturnin (Venuleius Saturninus), 2. st. Rimski pravnik, autor većeg broja spisa čiji su fragmenti uvršteni u *Digesta* Justinijanova. Neki ga smatraju identičnim Klaudiju Saturninu.

● **Civilni postupak** (*Actionum libri XI*), **O interdiktima** (*De interdictis libri VI*), **O dužnosti prokonzula** (*De officio proconsulis libri IV*), **O krivičnom postupku** (*De iudiciis publicis libri III*), **Usmeni ugovori** (*Stipulatum libri XIX*)

VERANIJE (Veranius), 1. st.pr.n.e. Rimski pisac, bavio se istraživanjima vjerskog prava.
● **Auspicije** (*Auspiciozum libri*), **Pontifikalne sudske istrage** (*Pontificales quaestiones*)

VINDICIJAN (Vindicianus), 4. st. Rimski liječnik, djelovao u sjevernoj Africi, Priscijanov učitelj. Sačuvana su dva njegova pisma (jedno caru Valentinijanu, koje predstavlja posvetu nekog nesačuvanog medicinskog spisa, a drugo ujaku Pantadiju u kojem raspravlja o četiri tjelesna soka), te fragmenti jednog doksografskog djela o medicini.

● pismo caru Valentinijanu
● pismo Pantadiju, doksografski fragmenti o medicini

VITRUVIJE, Polion (Vitruvius Pollio), 1. st. pr.n.e. Rimski arhitekt i graditelj, autor jedinog sačuvanog djela o graditeljstvu iz antike. U mladosti je bio inženjerijski oficir te je stekao znatno vlastito iskustvo što ga je povećao izučavanjem tadašnjih djela s područja tehnike i građevinarstva. Oko 25. pr.n.e. objavljuje svoje djelo *O graditeljstvu* posvećeno Augustu. Djelo je podijeljeno u 10 knjiga, od kojih prva obuhvaća stručni uvod u graditeljstvo, druga građevinske materijale, treća i četvrta izgradnju hramova, peta izgradnju javnih zgrada (bazilika, terma i kazališta), šesta izgradnju stambenih zgrada, sedma unutrašnje uređenje kuća, osma vodoopskrbne građevine i uređaje, deveta konstrukciju satova, a deseta pregled građevinskih strojeva. Teorijska objašnjenja bila su popraćena slikama i dijagramima koji se nisu sačuvali. Knjiga je pisana slabim stilom, no bez obzira na to djelo je izvršilo golem utjecaj na graditeljstvo renesanse i na kasnije epohe. Šestu knjigu preradio je Marko Cetije Faventin i objavio kao monografiju.
● *O graditeljstvu* (*De architectura*)

VIVIJAN (Vivianus), 2. st. Rimski pravnik, bavio se proučavanjem edikata.
○ nepoznato

Z

ZAKONI DVANAEST PLOČA (*Leges duodecim tabularum*). Naziv najstarijeg rimskog zakonika objavljenog 451/450. pr.n.e. nakon dugotrajnog sukoba rimskih patricija s plebejcima. Plebejci su preko pučkih tribuna zatražili da se dotadašnje običajno pravo popiše. Usprkos otporu patricija određena je komisija od deset članova (*decemviri legibus scribundis*) i ona je 451. g.pr.n.e. predložila narodnoj skupštini ovaj *Zakonik* na deset mjedenedih ploča. Nakon usvajanja *Zakonika* odlučeno je da se izvrši i njegova dopuna, što je ista komisija učinila već iduće godine, te su 450. g. dodane još dvije ploče dopuna. Ovi su zakoni bili upisani na mjedene ploče i izloženi na Forumu. *Zakoni dvanaest ploča* sadržavali su odredbe o sudskom postupku i ovrhu (ploče 1–3), porodično pravo (ploča 4), tutorske odredbe i odredbe o nasljeđivanju (ploča 5), odredbe o vlasništvu i pravnim poslovima (ploča 6), odredbe o susjedstvu i o međašnjim odnosima (ploča 7), odredbe o deliktima (ploča 8), javno pravo (ploča 9), te vjersko pravo (ploča 10). Jedanaesta i dvanaesta ploča dopunjavale su odredbe prethodnih. Originalne ploče ovih zakona uništene su za prevale Gala. Premda se nisu sačuvala, obilno citiranje u kasnijim izvorima, komentari i parafraze, omogućuju gotovo potpunu njihovu rekonstrukciju. Sačuvane formule ovog *Zakonika* pokazuju ranije faze razvoja latinskog jezika, a iskazane su gnomskim, lapidarnim stilom. O ugledu ovog pravnog izvora svjedoči s jedne strane činjenica da su ga djeca još u Ciceronovo vrijeme učila napamet, a s druge strane to što formalno nikad nije bio ukinut, te je vrijedio sve do Justinijanove kodifikacije, gotovo tisuću godina.

● *Zakoni dvanaest ploča* (*Leges duodecim tabularum*)

ZALEUK (*Zάλευκος*), 7. st.pr.n.e. Grčki zakonodavac iz Lokra (u južnoj Italiji), čiji su se zakoni osnivali na načelu taliona.
○ nepoznato

ZENON s Cipra (*Zήνων*), 4. st. Grčki liječnik i voditelj liječničke škole. Upućena su mu dva pisma cara Julijana Apostate.
○ nepoznato